

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Πτυχιακή εργασία:

**«ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ COVID - 19 ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΝ (ΜΥΚΟΝΟΣ)»**

Συντάκτης: Κωνσταντινίδης Καλλικράτης (Α.Μ. LX 32091)

Επιβλέπων καθηγητής: Καραφόλας Συμεών

Κοζάνη, Σεπτέμβριος 2022

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Πτυχιακή εργασία:
«Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ COVID – 19 ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ.
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΝΗΣΙΩΝ (ΜΥΚΟΝΟΣ)»

Συντάκτης: Κωνσταντινίδης Καλλικράτης (Α.Μ. LX 32091)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο τουρισμός αποτελεί για την Ελλάδα μια στρατηγικής σημασίας δραστηριότητα και έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες της ανάπτυξης, δημιουργίας εισοδήματος και απασχόλησης. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα συνείσφερε σημαντικά στην άμβλυνση της και στην πορεία ανάκαμψης μετά το 2017 ενισχύοντας σημαντικά τη θέση του στην οικονομία και στην κοινωνία.

Σύμφωνα με στοιχεία του UNW το 2019 η Ελλάδα ήταν ο 13^{ος} προορισμός με τις περισσότερες επισκέψεις παγκοσμίως καθώς ο ελληνικός τουρισμός παραμένει επικεντρωμένος στο προϊόν «Ήλιος και θάλασσα» χωρίς να έχει γίνει επαρκής αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχουν οι υπάρχοντες φυσικοί και πολιτιστικοί πόροι. Το ελληνικό τουριστικό προϊόν παραμένει μονοδιάστατο με περιορισμένη επαναληψιμότητα επισκέψεων και με έντονη εποχικότητα.¹

Το 2020 αποτέλεσε μια χρονιά σταθμός για τον ελληνικό αλλά και τον παγκόσμιο τουρισμό. Η πανδημία Covid – 19 στις αρχές του 2020 έπληξε όλο τον κόσμο με επιπτώσεις εκτός από την παγκόσμια υγεία και στις οικονομίες όλων των χωρών δημιουργώντας προβλήματα σε πολλούς

¹ Ίκκος Α., Ρασσούλη Γ., Καραγκούνη, Α. (Οκτώβριος 2021). Ο Τουρισμός το 2040, Οι κύριες τάσεις που θα διαμορφώσουν το μονοπάτι του ταξιδιού στον Τουρισμό. Μελέτη Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων. INSETE INTELLIGENCE. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/12/%CE%A3%CE%95%CE%A4%CE%95_%CE%9F_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CF%84%CE%BF_2040-l.pdf (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου 2022)

κλάδους όπως στον κλάδο του τουρισμού. Για τη χώρα μας ο τουρισμός αποτελεί τη βαριά βιομηχανία της οικονομίας.

Στα πλαίσια των μέτρων καταπολέμησης της πανδημίας η ελληνική κυβέρνηση έλαβε μέτρα για τον τουρισμό όπως η αναστολή λειτουργίας των ταξιδιωτικών γραφείων, των ξενοδοχείων και των καταστημάτων εστίασης, τα οποία φρέναραν τις αφίξεις των τουριστών και κατά συνέπεια οδήγησαν στην απώλεια του τουριστικού τζίρου.

Λέξεις κλειδιά : Τουρισμός, Πανδημία, Covid-19 , Επιπτώσεις της πανδημίας στον τουρισμό, Περιφερειακή Ενότητα Νοτίου Αιγαίου – Μύκονος.

THESIS:
**“COVID - 19 EFFECTS ON TOURISM.
THE CASE OF ISLANDS (MYKONOS)”**

Writer : Konstadinidis Kallikratis (LX 32091)

ABSTRACT

Tourism is for Greece a strategic activity and one of most important pillars of growth, income generation and employment. During the economic crisis in Greece, it contributed significantly to its mitigation and the course of recovery after 2017, significantly strengthening its position in the economy and society.

According to UNW data in 2019, Greece was the 13th most visited destination worldwide as Greek tourism remains focused on the product (Sun and sea) without having made sufficient use of the potential provided by existing natural and cultural resources. The Greek tourist product remains one-dimensional with limited repeatability of visits and with strong seasonality.

2020 was a milestone year for Greek and world Tourism. The covid-19 pandemic in early 2020 hit the whole world with effects in addition to global health and the economies of all countries creating problems in many sectors such as the tourism industry. For our country, tourism is the heavy industry of the economy.

As part of the measures to combat the pandemic, the Greek government took measures for tourism such as the suspension of the operation of the travel agencies, hotels and restaurants, which slowed the arrivals of tourist and consequently led to the loss of tourist turnover.

Key words: Tourism, Covid-19, pandemic, effects of the pandemic on tourism , South Aegean Regional Unit, Mykonos.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Δηλώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην πτυχιακή εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος σπουδών του Τμήματος Λογιστικής & Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας.

Ονοματεπώνυμο

Κωνσταντινίδης Καλλικράτης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου Καραφόλα Συμεών, ο οποίος μου έδωσε την ευκαιρία να ασχοληθώ με ένα θέμα που πραγματικά με ενδιαφέρει πολύ, αλλά και για την επιστημονική βοήθεια και καθοδήγηση του σε όλη τη διάρκεια της ολοκλήρωσης της εργασίας μου. Εν κατακλείδι, θα ήθελα να πω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένεια μου, που με βοήθησε και στήριξε σε όλη την διάρκεια της φοίτησης μου αλλά, κυρίως, γιατί πίστεψε σε εμένα.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	iii
Κεφάλαιο 1 ^ο : ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	1
1.1. Η έννοια του Τουρισμού.....	1
1.2. Ιστορική αναδρομή του τουρισμού στην Ελλάδα.....	2
1.3. Οι συνέπειες του τουρισμού στην Ελλάδα.....	6
1.4. Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία.....	7
1.4.1. Η συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία τα έτη 2019 – 2020.....	8
1.4.2. Η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση τα έτη 2019 – 2020.....	10
1.5. Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ.....	15
2.1. Το ξέσπασμα της πανδημίας Covid – 19.....	15
2.2. Παράγοντες που επηρεάζουν τη διάρκεια της τουριστικής κάμψης.....	15
2.3. Η επίδραση της πανδημίας Covid – 19 στον ελληνικό τουρισμό.....	16
2.3.1. Η επίδραση της πανδημίας Covid 19 στις ελληνικές περιφέρειες.....	20
2.4. Οι επιπτώσεις της πανδημίας στον ελληνικό τουρισμό.....	23
2.5. Μέτρα που ελήφθησαν για την επανεκκίνηση του τουρισμού στην Ελλάδα.....	24
2.6. Οι ταξιδιωτικές τάσεις που ήρθαν με την πανδημία για να μείνουν.....	29
2.7. Προϋποθέσεις για μια δυναμική επανεκκίνηση του τουρισμού.....	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΜΕΛΕΤΗ – ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΜΥΚΟΝΟΥ.....	34
3.1. Η Μύκονος.....	34
3.1.1. Τα πρώτα τουριστικά βήματα της Μυκόνου.....	35
3.1.2. Η ιστορία της Μυκόνου.....	36
3.2. Η επίδραση της πανδημίας Covid – 19 στον τουρισμό της Μυκόνου.....	37
3.2.1. Διεθνείς αεροπορικές αφίξεις κατά μήνα τα έτη 2019 – 2020 – 2021.....	40
3.2.2. Εσωτερικές αφίξεις κατά μήνα τα έτη 2019 – 2020 – 2021.....	41
3.2.3. Αφίξεις – Διανυκτερεύσεις και πληρότητα σε ξενοδοχειακά καταλύματα τα έτη 2019 -2020 - 2021.....	42
3.2.4. Αφίξεις και διανυκτερεύσεις σε καταλύματα σύντομης διαμονής τα έτη 2019 – 2020 – 2021..	44
3.2.5. Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα τα έτη 2019 – 2020.....	45
3.2.6. Διακινηθέντες εσωτερικού στο νησί της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020 – 2021.....	46

3.2.7. Αφίξεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα τα έτη 2019 -2020	47
3.2.8. Αφίξεις σε κάμπινγκ της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020	48
3.2.8.1. Διανυκτερεύσεις σε κάμπινγκ της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020.....	49
3.2.9 Κίνηση κρουαζιερόπλοιων στο λιμάνι της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020 – 2021	50
3.2.10. Επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους τα έτη 2019 – 2020 – 2021.....	51
3.2.10.1. Εισπράξεις της Μυκόνου από μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους τα έτη 2019 -2020	52
3.2.11. Πληρότητα ξενοδοχειακών καταλυμάτων της Μυκόνου τα έτη 2019 -2020.....	53
3.2.12. Ξενοδοχειακό δυναμικό στο νησί της Μυκόνου τα έτη 2019 -2020 -2021.....	54
3.2.13. Διακινηθέντες εσωτερικού στο λιμάνι της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020.....	55
3.2.14. Κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με υποχρέωση τήρησης διπλογραφικών βιβλίων στους κλάδους των καταλυμάτων (κλάδοι 55 της ταξινόμησης NACE Ανάθ.2) στο νησί της Μυκόνου Φεβρουάριο και Μάρτιο του 2021 και 2022.....	56
3.2.15. Κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με υποχρέωση τήρησης διπλογραφικών βιβλίων στους κλάδους των καταλυμάτων (κλάδοι 55 της ταξινόμησης NACE Ανάθ.2) στο νησί της Μυκόνου	57
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΠΑΝΕΚΚΙΝΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	60
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	62

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία εστιάζει στις επιπτώσεις που έφερε η πανδημία Covid- 19 στον τομέα του τουρισμού στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στην περιφερειακή ενότητα της Μυκόνου. Γίνεται μια σύγκριση στα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα, τα οποία δείχνουν την αλλαγή των μεταβλητών τα έτη 2019 – 2020 – 2021, τη σημαντική επίδραση της πανδημίας σε μεταβλητές του τουρισμού, τον αριθμό των επισκεπτών, τις διανυκτερεύσεις, τις εισπράξεις.

Η εργασία αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο γίνεται λόγος για τον τουρισμό στην Ελλάδα, την έννοια, την ιστορική αναδρομή, στις συνέπειες του τουρισμού στην Ελλάδα και τη συμβολή του στην ελληνική οικονομία καθώς και στην απασχόληση τα έτη 2019 και 2020.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τον ελληνικό τουρισμό την περίοδο της πανδημίας Covid- 19, την επίδραση της πανδημίας στον ελληνικό τουρισμό, τις επιπτώσεις σ' αυτόν αλλά και τα μέτρα που πάρθηκαν για την επανεκκίνηση του τουρισμού στη χώρα μας.

Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει μελέτη – περίπτωση της περιφερειακής ενότητας Μυκόνου, στην οποία αναλύεται πως η πανδημία Covid – 19 επηρέασε τον τουριστικό κλάδο του νησιού στις μεταβλητές του.

Η εργασία ολοκληρώνεται με συμπεράσματα αλλά και προτάσεις για μια δυναμική επανεκκίνηση του τουρισμού.

Κεφάλαιο 1ο: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1.1.Η έννοια του Τουρισμού

Ο τουρισμός είναι ένα σύνολο επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που δημιουργούν άμεσα ή έμμεσα αγαθά και υπηρεσίες που υποστηρίζουν επιχειρηματικές δραστηριότητες, αναψυχή, ευχαρίστηση, επαγγελματικούς λόγους και άλλα που σχετίζονται με άτομα εκτός της συνήθους διαμονής τους.

Ο πρώτος ορισμός της λέξης τουρισμός προτάθηκε από τους καθηγητές Hunziker και Krapf το 1942, υποδεικνύει ότι ο τουρισμός ήταν το σύνολο των δραστηριοτήτων και φαινομένων που προκλήθηκαν από τον εκτοπισμό και τη μονιμότητα των ανθρώπων εκτός της συνηθισμένης περιοχής τους.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, το 1991, διαπίστωσε ότι ο τουρισμός ήταν το σύνολο των δραστηριοτήτων που ασκούσαν οι άνθρωποι κατά τη διάρκεια ταξιδιών, σε μέρη που βρίσκονται έξω από τη συνήθη κατοικία τους, για μια συνεχόμενη περίοδο που δεν ξεπέρασε το ένα έτος για λόγους αναψυχής, επιχειρήσεων και άλλων.

Ωστόσο, η γέννηση του τουρισμού στην Αρχαία Ελλάδα μπορεί να αποδειχθεί καθώς οι Έλληνες πραγματοποίησαν ταξίδια για να παρακολουθήσουν, να συμμετάσχουν και να απολαύσουν πολιτιστικές παραστάσεις, μαθήματα, παιχνίδια κ.λπ. Ομοίως, οι Ρωμαίοι ήταν οι πρώτοι που έχτισαν εγκαταστάσεις για θεραπευτικούς, θρησκευτικούς και αθλητικούς σκοπούς. Στη συνέχεια, τον 15ο και τον 16ο αιώνα, μια σημαντική αύξηση των ιδιωτικών ταξιδιών ήταν εμφανής προκειμένου να συγκεντρωθούν γνώσεις, πολιτισμοί, περιπέτειες, ο χρόνος των ανακαλύψεων ζούσε.

Ωστόσο, το 1841, ο οργανωμένος τουρισμός γεννήθηκε με τον Thomas Cook από τότε που ετοίμασε το πρώτο τουριστικό ταξίδι στην ιστορία, σήμερα, είναι η προέλευση του σύγχρονου τουρισμού. Σήμερα, το πρακτορείο που δημιούργησε, γνωστό ως: Thomas Cook and Son, εξακολουθεί να είναι ένας από τους μεγαλύτερους τουριστικούς οργανισμούς στον κόσμο.

Αναφορικά με τα παραπάνω, οι δημόσιες δυνάμεις άρχισαν να κατανοούν τον τουρισμό από οικονομική, κοινωνική, πολιτική, οικολογική, πολιτιστική και εκπαιδευτική προοπτική και, ως αποτέλεσμα, στα μέσα του 20ού αιώνα, η τουριστική δραστηριότητα επεκτάθηκε σε όλο τον κόσμο και τα ταξιδιωτικά γραφεία αυξήθηκαν σημαντικά.

Από την άλλη πλευρά, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) το 1983, καθόρισε τον τουρίστα και τον πεζοπόρο. Όσον αφορά την πρώτη, απέδειξε ότι είναι επισκέπτης στις εγκαταστάσεις με διαμονή 24 ωρών και λιγότερο από ένα χρόνο για λόγους ευχαρίστησης, διακοπών, αθλητισμού, επιχειρήσεων κ.λπ. Όσο για τον πεζοπόρο, ο επισκέπτης μένει στις εγκαταστάσεις για λιγότερο από 24 ώρες, συμπεριλαμβανομένων των επιβατών σε κρουαζιερόπλοια.

Ωστόσο, ο τουρίστας μπορεί να μετατοπιστεί από την ξηρά (χερσαίος τουρισμός), τη θάλασσα (ναυτικός τουρισμός) και τον αέρα (αεροπορικός τουρισμός), είναι σε θέση να κάνει τον εσωτερικό τουρισμό που πραγματοποιείται εντός των συνόρων μιας χώρας, ο εθνικός τουρισμός είναι ο τουρισμός από τους κατοίκους μιας χώρας εντός και εκτός του ίδιου και ο διεθνής τουρισμός χαρακτηρίζεται από τον τουρισμό των κατοίκων της εκτός των συνόρων του.²

1.2.Ιστορική αναδρομή του τουρισμού στην Ελλάδα

Ο τουρισμός στην Ελλάδα υπήρχε από την αρχαιότητα, οπού άτομα της άρχουσα τάξης ταξίδευαν τόσο για επαγγελματικούς όσο και για λόγους, θρησκευτικούς, υγείας και άθλησης. Οι Ολυμπιακοί Αγώνες (το 776π.Χ. οι πρώτοι) γίνονται η αιτία να αναπτυχθούν οι πρώτες οργανωμένες εκδηλώσεις με διεθνή συμμετοχή και ειδικό κίνητρο (αθλητισμός, γιορτή, φεστιβάλ κλπ.). Οι Έλληνες είχαν ισχυρούς δεσμούς μεταξύ τους όπως τη γλώσσα και τη θρησκεία παρά την πολιτική και γεωγραφική διάσπαση τους.

Η φιλοξενία αποτελούσε μια από τις σημαντικότερες υποχρεώσεις των πολιτών και είχε ισχύ νόμου. Οι κάτοικοι των πόλεων δεχόταν αφιλοκερδώς τους επισκέπτες στο σπίτι τους όταν διεξάγονταν μεγάλα αθλητικά και θρησκευτικά γεγονότα. Όταν ένας ταξιδιώτης έφτανε στον προορισμό του, αισθανόταν ασφαλής και σίγουρος ότι θα έβρισκε στέγη και τροφή. Άλλωστε δεν ήταν τυχαίο ότι ο Δίας ήταν προστάτης των ξένων, που για αυτό το λόγο ονομαζόταν Ξένιος Δίας.

² Εγκυκλοπαίδεια - Titanica. Έννοια του τουρισμού. Διαθέσιμο σε: <https://gr.ninanelsonbooks.com/significado-de-turismo> (Ανακτήθηκε 5 Αυγούστου, 2022).

Η μεγάλη όμως αύξηση των μετακινουμένων δεν μπορούσε πλέον να καλυφθεί με την φιλοξενία και οδήγησε στην εμφάνιση της πολιτικής προξενίας, κατά την οποία οι διορισμένοι πρόξενοι υποχρεώνονταν να παρέχουν φιλοξενία στους επισκέπτες στην πόλη τους.

Αυτό οδήγησε στην εμφάνιση των πρώτων τύπων ξενοδοχείων. Το Καταγώγιο ήταν το πρώτο που κτίστηκε σύμφωνα με την ιστορία, με απόφαση του ιερού της Επιδαύρου, το οποίο είχε δυναμικότητα 100 δωματίων (200 κλινών). Την ίδια περίοδο κτίστηκε το Λεωνίδιον στην Ολυμπία όπως και πολλά άλλα. Τα καταγώγια αντικαταστάθηκαν από τα πανδοχεία τα οποία παρείχαν στέγη στην αρχή και τροφή αργότερα, τα οποία είχαν κερδοσκοπικό χαρακτήρα.

Σε πολλές Ελληνικές πόλεις εκείνη την εποχή είχαν κτιστεί πανδοχεία και ξενώνες κυρίως έξω από τα αστικά κέντρα σε χερσαίες διαδρομές τα οποία δεχόντουσαν όχι μόνο πελάτες αλλά και τα υποζύγια τους. Η ξενοδοχεία αναπτύχθηκε αργότερα για την εξυπηρέτηση των Διονυσιακών εορτών.

Την περίοδο εκείνη εμφανίζονται για πρώτη φορά και οι ξεναγοί οι οποίοι εξηγούσαν στους επισκέπτες τα καλλιτεχνικά έργα και τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής. Σημαντικός ήταν και ο ρόλος που διαδραμάτισαν στην εξέλιξη του τουριστικού φαινομένου οι ιστοριογράφοι και περιηγητές φιλοσόφων, γεωγράφων, όπως ο Ηρόδοτος και ο Πausανίας, των οποίων τα ταξίδια στην Ελλάδα και σε πολλές χώρες τις Μεσόγειου και της Μέσης Ανατολής αποτυπώθηκαν σε βιβλία και μας δίνουν τις πρώτες σημαντικές πληροφορίες για τα χαρακτηριστικά των ταξιδιών εκείνης της εποχής και για τις κοινωνικές δομές των περιοχών που επισκέπτονταν.

Ο Ηρόδοτος, γεωγράφος και ιστορικός (480-421 π. Χ.), υπήρξε ένας από τους πρώτους “ταξιδιώτες- τουρίστες”, ο οποίος κατά τη διάρκεια των μετακινήσεών του δε σταμάτησε να ενδιαφέρεται για τα ήθη, τα έθιμα, τη θρησκεία και τις τέχνες των τόπων που επισκεπτόταν. Οι περιηγήσεις του Ηροδότου φτάνουν μέχρι τη Σικελία, την Αίγυπτο και την Περσία και εξιστορούνται στις “Ιστορίες” του.

Ο Πausανίας συγκεκριμένα θεωρείται ο πρώτος συγγραφέας τουριστικών οδηγιών. Εκδίδει το 170 μ. Χ. τον οδηγό του με θέμα “Περιηγήσεις στην Ελλάδα”. Ο Φίλων από το Βυζάντιο (3ος αιώνας π. Χ.) αναφέρει την ύπαρξη των επτά θαυμάτων του κόσμου, τα οποία πρότεινε ως την καλύτερη επιλογή σε κάθε “ποιοτικό ταξιδιώτη”. Πρόκειται για: τις Πυραμίδες της Αιγύπτου,

τους κρεμαστούς κήπους της Σεμίραμις στη Βαβυλώνα, το χρυσό άγαλμα του Ολυμπίου Διός που δημιούργησε ο Αθηναίος γλύπτης Φειδίας το 430 π. Χ., το Ναό της Αρτέμιδος στην Έφεσο (6ος αιώνας π. Χ.), το Μουσείο της Αλικαρνασσού (4ος αιώνας π.Χ.), τον Κολοσσό της Ρόδου, το Φάρο της Αλεξάνδρειας.

Την Εποχή του Ναπολέοντα όταν τα περισσότερα μέρη της Ευρώπης ήταν απροσπέλαστα το να ταξιδεύεις στην Ελλάδα ήταν επιβεβλημένο ειδικά για τους βρετανούς επιστήμονες και είχε κυρίως εκπαιδευτικό χαρακτήρα ειδικά για αυτούς που ασχολούνταν με κλασικές σπουδές οι οποίοι βασισμένοι στα γραπτά των αρχαίων ιστορικών και φιλοσόφων, επισκέπτονταν περιοχές με ιδιαίτερη ιστορική και αρχαιολογική αξία (Αθήνα, Ολυμπία, Δελφοί, Μυκήνες κλπ.) Μετά την ανεξαρτησία του ελληνικού κράτους (1821-1930) η αναβίωση της ρομαντικής ιδέας για τη αρχαία Ελλάδα και η αναβίωση της «Αρκαδίας» προσέλκυσε πολλούς Ευρωπαίους επιχειρηματίες και διπλωμάτες.

Η αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων (1896) σηματοδότησε την αρχή της προόδου και της εξέλιξης του ελληνικού τουρισμού, προσελκύοντας πολλούς τουρίστες και δημιούργησε πολλές ξενοδοχειακές μονάδες στην Αθήνα, το Ναύπλιο, την Κέρκυρα και άλλες ελληνικές πόλεις. Το 1821 κτίζεται από το βασιλιά Όθωνα στο Ναύπλιο το ξενοδοχείο «Λονδίνο» και το 1824 το «Μεγάλη Βρετανία» το οποίο όμως λειτούργησε ως ξενοδοχείο από το 1874.

Αρχισαν επίσης να εμφανίζονται και να δραστηριοποιούνται πολλά άγνωστα μέχρι εκείνη την εποχή επαγγέλματα τα οποία έχουν σχέση με τον τουρισμό (ταξιδιωτικά γραφεία, ταξιδιωτικοί πράκτορες, διευθυντές ξενοδοχείων κλπ.). Πριν το 1890 εντοπίζεται η ίδρυση και άλλων σωματείων στη χώρα μας, τα οποία και αυτά αναφέρονται στον εσωτερικό τουρισμό. Ο «Περιπατητικός Σύλλογος» που ίδρυσε το 1887 ο καθηγητής Γιάννης Σαρρής με μέλη κυρίως μαθητές του Γυμνασίου της Πλάκας και ο «Ανευ ρεκλάμας Πεζοπορικός Σύλλογος» με μέλη δημοσιογράφους και λόγιους της εποχής τον Κρυστάλλι, τον Καρκαβίτσα, τον Βλαχογιάννη κ.ά. που ιδρύθηκε το 1889. Χαρακτηριστική είναι η ονομασία του εκδρομικού συλλόγου που ο Καμπούρογλου με φιλική συντροφιά είχε δημιουργήσει, και είχαν αυτοονομαστεί «Εξερευνάται των Αγνώστων χωρών της Αττικής», και όπου μετείχαν ο Αλ. Πάλλης, ο Περ. Γιαννόπουλος, ο Γιάννης Ζυγομαλάς, ο Γρ. Ξενόπουλος κ.ά. Το 1895 ιδρύεται η «Ποδηλατική Εταιρία» η οποία μετονομάζεται το 1909, με τροποποίηση του καταστατικού της, σε «Ελληνική Εταιρεία

Περιηγήσεων - Touring Club». Το 1914 ακολουθεί η σύσταση της «Εταιρίας των Φιλοξενών», εκ παραλλήλου δε και η πρώτη κρατική υπηρεσία με θέμα την τουριστική οργάνωση της Ελλάδας, με την ονομασία «Γραφείον Ξένων και Εκθέσεων», στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας. Ακολουθεί το 1929 η ίδρυση του ΕΟΤ «Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού» επί Ελ. Βενιζέλου και ο νόμος 4377/1929, με τον οποίο δόθηκε σημασία στη βελτίωση των ξενοδοχειακών παροχών γεγονός που οδήγησε στη δημιουργία μερικών από τα καλύτερα και ακριβότερα ξενοδοχεία της Αθήνας, σε αυτόν οφείλονται και τα πρώτα τεχνικά έργα υποδομής, όπως τα τουριστικά περίπτερα σε διάφορους αρχαιολογικούς χώρους.

Την ίδια περίοδο ελληνικές Τράπεζες πρόσφεραν σε πελάτες τους βραχυπρόθεσμες οικονομικές διευκολύνσεις υπό τη μορφή δανείων και επιδοτήσεων για τη δημιουργία ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε διάφορες περιοχές της ελληνικής περιφέρειας εκτός της Αθήνας. Κατά το διάστημα 1929-36 ο Ε.Ο.Τ. λειτούργησε παράλληλα με τη δημόσια υπηρεσία (διεύθυνση «Ξένων και Εκθέσεων» του ΥΠΕΘΟ) που είχε δημιουργηθεί το 1914. Με βάση συγκροτημένη πολιτική και έχοντας επικεφαλής του αξιόλογα άτομα παρήγαγε σημαντικό έργο, θέτοντας τις βάσεις του σύγχρονου τουρισμού. Οργάνωσε τα πρώτα διαφημιστικά προγράμματα, εξέδωσε έντυπα καθώς και τις πρώτες αφίσες σε δύο ξένες γλώσσες. Επίσης κατασκεύασε περίπτερα δίπλα σε αρχαιολογικούς χώρους ενώ θέσπισε τις πρώτες τεχνικές προδιαγραφές των ξενοδοχείων. Το 1936 καταργήθηκε ο Ε.Ο.Τ. από το καθεστώς Ι. Μετάξά και έδωσε τη θέση του στο Υφυπουργείο Τύπου και Τουρισμού. Στα επόμενα χρόνια που ακλούθησαν υπήρξαν πολύ μεγάλες δυσκολίες για την οργάνωση και την ανάπτυξη του τουρισμού λόγω του εμφύλιου και του παγκόσμιου πολέμου.

Το 1950-51 επανιδρύθηκε ο ΕΟΤ, ως μόνιμη δημόσια υπηρεσία για τον τουρισμό, σήμανε γενικός συναγερμός για την τουριστική ανασυγκρότηση της χώρας. Τέθηκε ως βασικός στόχος η προσέλκυση αλλοδαπών τουριστών σε μια χώρα που είχε σχεδόν καταστραφεί. Τότε εφαρμοστήκαν μια σειρά από επιτυχημένες δράσεις για την ανάπτυξη του τουρισμού όπως οι κατασκευές τουριστικών καταλυμάτων, οδικών δικτύων και σταθμών, εστιατορίων, οργανωμένων ακτών κτλ. Δημιουργήθηκαν ειδικά προγράμματα για την διαφήμιση και την προώθηση του τουρισμού στην Ελλάδα, στο εξωτερικό. Από τότε με τα μέτρα και τις δράσεις που εφαρμοστήκαν, και μια σειρά καινούργιων μέτρων και πολιτικών που ακολούθησαν

(επιδοτήσεων, έργων υποδομής, καμπάνιες, κτλ.) ο τουρισμός στην Ελλάδα έχει ανοδική πορεία μέχρι και σήμερα.³

1.3.Οι συνέπειες του τουρισμού στην Ελλάδα

Στις μέρες μας όλο και περισσότεροι άνθρωποι κάνουν τουρισμό δηλαδή ταξιδεύουν σε περιοχές της χώρας τους ή σε ξένα κράτη θέλοντας να γνωρίσουν νέους τόπους, συνήθειες, τρόπους ζωής. Όλα αυτά γίνονται με στόχο να καλλιεργηθούν, να ψυχαγωγηθούν αλλά και να διευρύνουν τους πνευματικούς ορίζοντες.

Οι ωφέλειες του τουρισμού για μια χώρα είναι αμέτρητες. Πρώτα από όλα αναπτύσσεται η οικονομία της χώρας, αφού δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας. Επιπλέον βελτιώνονται τα έργα υποδομής όπως δρόμοι, λιμάνια, αεροδρόμια τα οποία διευκολύνουν εκτός από τους τουρίστες και τους κατοίκους της περιοχής. Ακόμη με τον τουρισμό επιτυγχάνεται η επαφή κι η γνωριμία ανθρώπων με διαφορετικό πολιτισμό και συνήθειες. Με αυτό τον τρόπο ευνοούνται οι πολιτιστικές ανταλλαγές αλλά κι η ανάπτυξη συναισθημάτων όπως ο σεβασμός, η αλληλοεκτίμηση, η συναδέλφωση αλλά κι η αλληλεγγύη. Τέλος η χώρα κι ο πολιτισμός της προβάλλονται, ενώ η ιστορία της κι ο ρόλος που έπαιξε στη δημιουργία του παγκόσμιου πολιτισμού γνωστοποιούνται.

Βέβαια, ο τουρισμός εκτός από οφέλη έχει κι αρνητικές συνέπειες. Πρώτα από όλα καταστρέφεται το φυσικό περιβάλλον από υπερεκμετάλλευση. Συγκεκριμένα, μολύνονται οι παραλίες, το νερό, ο αέρας, η γη ενώ καταστρέφονται βιότοποι με το χτίσιμο ξενοδοχειακών μονάδων διαταράσσοντας έτσι την οικολογική ισορροπία. Ακόμη, παραγκωνίζεται η αξία της μόρφωσης κυρίως στις τουριστικές περιοχές λόγω των ευκαιριών που υπάρχουν για εύκολο πλουτισμό. Επιπλέον συχνό είναι το φαινόμενο της ξενομανίας, δηλαδή της αλλοτρίωσης των κατοίκων, αφού μιμούνται τον τρόπο ζωής και τις συνήθειες των ξένων υποτιμώντας δηλαδή την πολιτιστική τους κληρονομιά, συμπεριφορά που έρχεται σε αντίθεση με την ιδιοσυγκρασία και

³ Γυμνάσιο Βούναργου (2015). *Τα οφέλη και οι αρνητικές συνέπειες του τουρισμού για μία χώρα*. Διαθέσιμο σε: <http://gym-vounarg.ilei.sch.gr/autosch/joomla25/index.php/2014-04-06-21-10-08/2014-10-08-20-45-08/g-gymnasiou/143-2015-01-15-20-23-51> (Ανακτήθηκε 3 Αυγούστου, 2022)

τη ψυχοσύνθεση των κατοίκων. Τέλος ορισμένοι άνθρωποι γίνονται αισχροκερδείς κι άπληστοι, διότι εκμεταλλεύονται τους τουρίστες, τους οποίους βλέπουν σαν πηγή εσόδων κι αυξάνουν υπερβολικά τις τιμές για να πάρουν όσο γίνεται περισσότερα χρήματα.⁴

1.4.Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία

Το ΑΕΠ αποτυπώνει την αξία σε χρηματικές μονάδες των τελικών αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στη διάρκεια ενός έτους. Μέρος της παραγωγής αυτής από κάθε κλάδο απορροφάται από άλλους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας ως εισροή στην παραγωγική τους διαδικασία. Εκτός όμως από την ενδιάμεση ζήτηση, το προϊόν που παράγεται καταναλώνεται από τα νοικοκυριά, το κράτος (την κυβέρνηση), κατευθύνεται σε επενδύσεις, αλλά και εξάγεται εκτός της χώρας. Το άθροισμα αυτών των παραγόντων αντιπροσωπεύει την τελική ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες η οποία μαζί με την ενδιάμεση αποτελούν τη συνολική ζήτηση για το προϊόν κάθε κλάδου.

Στην περίπτωση του τουρισμού, η κατανάλωση των τουριστικά χαρακτηριστικών προϊόντων από την πλευρά των νοικοκυριών αντιπροσωπεύει τη ζήτηση που δημιουργείται από τον ημεδαπό τουρισμό, ενώ η ζήτηση από το κράτος σχετίζεται με δαπάνες από την πλευρά της κυβέρνησης, όπως για παράδειγμα η διαφημιστική προβολή για την προώθηση του τουριστικού προϊόντος και τα έξοδα φιλοξενίας ξένων στη διάρκεια επίσκεψης και παραμονής τους στην Ελλάδα. Αντίστοιχα, οι επενδύσεις αφορούν στα χρήματα που δαπανώνται από τον δημόσιο, αλλά και τον ιδιωτικό τομέα για την εκτέλεση επενδυτικών έργων που ως στόχο έχουν τη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος και των προσφερόμενων υπηρεσιών στους επισκέπτες μιας περιοχής.

Από την άλλη πλευρά, οι εξαγωγές αντανakλούν τη ζήτηση για τουριστικές υπηρεσίες από τους ξένους που επισκέπτονται την Ελλάδα.⁵

⁴ Γυμνάσιο Βούναργου (2015). *Τα οφέλη και οι αρνητικές συνέπειες του τουρισμού για μία χώρα*. Διαθέσιμο σε: <http://gym-vounarg.ilei.sch.gr/autosch/joomla25/index.php/2014-04-06-21-10-08/2014-10-08-20-45-08/g-gymnasiou/143-2015-01-15-20-23-51> (Ανακτήθηκε 3 Αυγούστου, 2022)

⁵ Παρασιώκας Ν., Svetoslav D.. (2012). *Η Επίδραση του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία*. Μελέτη. Αθήνα: Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών. Διαθέσιμο σε: http://iobe.gr/docs/research/res_05_e_01092012rep_gr.pdf (Ανακτήθηκε 5 Αυγούστου, 2022)

1.4.1. Η συμβολή του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία τα έτη 2019 – 2020

Πίνακας 1

Κατηγορία Δαπάνης	2019, € εκ.*	2020, € εκ.	%Δ
Δαπάνη Εισερχόμενων Τουριστών	17.680	4.094	-76,8%
Δαπάνη Τουριστών Κρουαζιέρας	499	9	-98,2%
Δαπάνη Εταιρειών Κρουαζιέρας	138	2	-98,2%
Αερομεταφορές	1.914	512	-73,2%
Θαλάσσιες Μεταφορές	97	49	-49,8%
Εγχώριος Τουρισμός	1.599	1.409	-11,9%
Άμεση Επίπτωση Τουρισμού	€21.926	€6.075	-72,3%
ως % ΑΕΠ	12,0%	3,7%	
πολλαπλασιαστής ΙΟΒΕ	2,2	2,2	
Έμμεσο και Άμεσο Αποτέλεσμα	€48.237	€13.365	-72,3%
ως % ΑΕΠ	26,3%	8,1%	
πολλαπλασιαστής ΚΕΠΕ	2,65	2,65	
Έμμεσο και Άμεσο Αποτέλεσμα	€58.104	€16.099	-72,3%
ως % ΑΕΠ	31,7%	9,7%	
ΑΕΠ	€183.250	€165.326	-9,8%

Πηγή: INSETE Intelligence

Τα στοιχεία του ΑΕΠ υπόκεινται σε αλλαγή

* Για το 2020 δεν υπήρξαν επαρκή στοιχεία για τον υπολογισμό των επενδύσεων. Για το 2019, είχαν υπολογιστεί επενδύσεις της τάξης των € 1.178 εκατ. Λαμβάνοντας υπόψη τις επενδύσεις αυτές, η άμεση επίπτωση του τουρισμού το 2019 υπολογίστηκε σε € 23.104 εκατ. ενώ το έμμεσο και άμεσο αποτέλεσμα κυμάνθηκε μεταξύ € 50.830 εκατ. έως € 61.227 εκατ.

Σύμφωνα με τη 2^η εκτίμηση της ΕΛΣΤΑΤ, το ΑΕΠ της χώρας σε τρέχουσες τιμές το 2020 διαμορφώθηκε στα € 165.326 εκατ. μειωμένο κατά -9,8% σε σύγκριση με το 2019 (€ 183.250 εκατ.).

Συνοψίζοντας τα στοιχεία για τον τουρισμό που παραθέσαμε παραπάνω και συγκρίνοντάς τα και με το ΑΕΠ της χώρας προκύπτει η ακόλουθη εικόνα:

- Η άμεση συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομία της χώρας το 2020 εκτιμάται σε € 6,1 δις, μέγεθος που αντιστοιχεί με το 3,7% του ΑΕΠ.

- Συνυπολογίζοντας και τα πολλαπλασιαστικά οφέλη, η συνολική συνεισφορά του τουρισμού στην οικονομία της χώρας το 2020 εκτιμάται μεταξύ € 13,4 και € 16,1 δισ., μεγέθη που αντιστοιχούν μεταξύ 8,1% έως 9,7% του ΑΕΠ.
- Το ΑΕΠ παρουσίασε ετήσια μείωση κατά -9,8% ή κατά € -17.924 εκατ., ενώ η δραστηριότητα του τουρισμού μειώθηκε σε ετήσια βάση κατά -72,3% ή κατά € -15.851 εκατ. άμεσα ή € -34.872 / -42.005 εκατ. έμμεσα και άμεσα. Η μείωση της τουριστικής δραστηριότητας οφείλεται στην πανδημία και τα μέτρα αντιμετώπισής της και προήλθε κατά -77,0% από τον εισερχόμενο τουρισμό έναντι -11,9% από τον εγχώριο τουρισμό.
- Παρ' όλ' αυτά, το ποσοστό του εισοδήματος της τουριστικής δραστηριότητας που προήλθε από το εξωτερικό ανήλθε σε 77,0% (έναντι περισσότερο από 90% τις προηγούμενες χρονιές). Δηλαδή ο τουρισμός παρέμεινε και το 2020 μια κατ' εξοχήν εξαγωγική δραστηριότητα.⁶

Ο τουρισμός το 2020 παρουσίασε μείωση εσόδων από το εξωτερικό κατά -77,0% ή € -15.662 εκατ. (περιλαμβάνονται τα έξοδα μετάβασης και οι εισπράξεις από κρουαζιέρες) και σημείωσε μείωση της άμεσης συνεισφοράς στην οικονομία της χώρας που εκτιμάται σε € -15.851 εκατ. (ή κατά -72,3%, από € 21.926 εκατ. άμεσης συνεισφοράς στην οικονομία το 2019 σε € 6.075 εκατ. το 2020), όταν η συνολική μείωση του ΑΕΠ το 2020 ήταν € -17.924 εκατ. (ή κατά -9,8% από € 183,3 δισ. το 2019 σε € 165,3 δισ. το 2020).

Παρά την μείωση των εσόδων από τον εισερχόμενο τουρισμό κατά -77,0% έναντι -11,9% από τον εγχώριο τουρισμό, η τουριστική δραστηριότητα παρέμεινε κατά κύριο λόγο εξαγωγική με το 77,0% των εσόδων του τουρισμού να προέρχονται από τον εισερχόμενο τουρισμό (έναντι περισσότερο από 90% τις προηγούμενες χρονιές).

Η οικονομική συνεισφορά του αντιστοιχεί στο 3,7% του ΑΕΠ της χώρας, ενώ αν συνυπολογιστεί και η έμμεση συνεισφορά του, αντιστοιχεί μεταξύ 8,1% έως 9,7%. Από κάθε € 1,0 τουριστικής δραστηριότητας, δημιουργείται επιπλέον € 1,2 έως 1,65 πρόσθετης οικονομικής δραστηριότητας. Ως αποτέλεσμα για κάθε € 1,0 τουριστικού εσόδου, το ΑΕΠ της χώρας

⁶ Ίκκος Ά, Κουτσός, Σ. (2021). *Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία το 2020*. Μελέτη. Αθήνα: INSETE INTELLIGENCE. https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/21_11_Tourism_and_Greek_Economy_2019-2020.pdf (Ανακτήθηκε 05 Αυγούστου, 2022)

αυξάνεται κατά € 2,2 έως € 2,65, δηλαδή ο τουρισμός είναι ένας κλάδος με μεγάλη διάχυση ωφελειών στην οικονομία.

Η οικονομία τριών νησιωτικών Περιφερειών (Ν. Αιγαίο, Ιόνια Νησιά και Κρήτη) εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό.

Ο τουρισμός το 2020 συνέβαλε άμεσα στην αιχμή (Q3) το 15,9% της απασχόλησης και συνολικά (άμεσα και έμμεσα) μεταξύ 35,0% και 42,2% ενώ αποτέλεσε και αποτελεί βασικό μοχλό μείωσης της ανεργίας.

Επίσης, κάλυψε με τις ταξιδιωτικές εισπράξεις το 22,1% του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών. Οι εισπράξεις αυτές ισούνται με το 18,1% των εισπράξεων από τις εξαγωγές όλων των άλλων προϊόντων που εξάγει η χώρα, εξαιρουμένων των εισπράξεων από εξαγωγή πλοίων και καυσίμων.⁷

1.4.2. Η συμβολή του τουρισμού στην απασχόληση τα έτη 2019 – 2020

Πίνακας 2

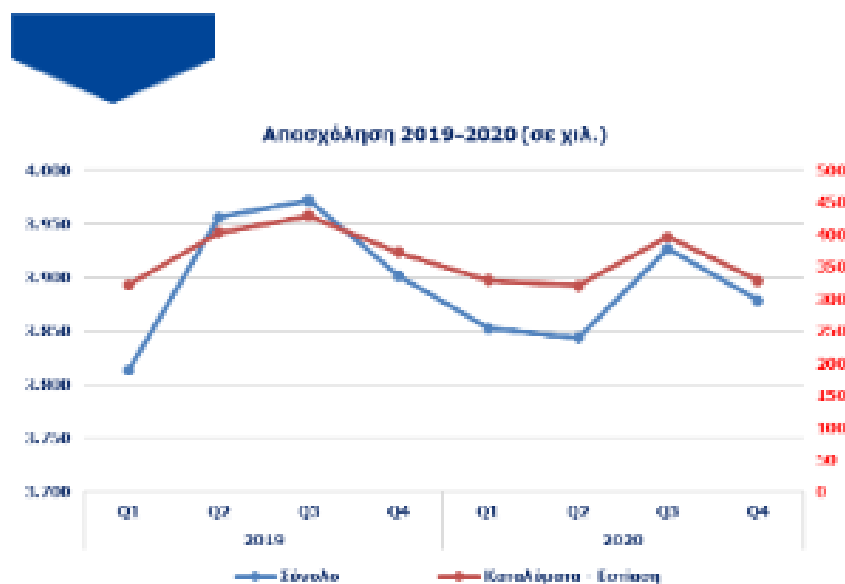

	Εξέλιξη απασχόλησης για τα έτη 2019-2020 (σε χιλ.)							
	2019				2020			
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Σύνολο	3.814	3.956	3.972	3.902	3.853	3.844	3.927	3.878
% μεταβολή					1,0%	-2,8%	-1,1%	-0,6%
Καταλύματα - Εστίαση	322	403	429	373	329	321	396	329
% μεταβολή					2,1%	-20,4%	-7,7%	-11,9%

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ – Επεξεργασία INSETE Intelligence

⁷ tourismtoday.gr (2021), Η συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία. Τα κυριότερα σημεία μελέτης του INSETE. Διαθέσιμο σε: <https://www.tourismtoday.gr/h-%CF%83%CF%85%CE%BC%CE%B2%CE%BF%CE%BB%CE%AE-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CF%8D-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BF/> (Ανακτήθηκε 6 Αυγούστου, 2022).

Πίνακας 3

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού ΕΛΣΤΑΤ – Επεξεργασία INSETE Intelligence

Ο τουρισμός, εκτός από την μεγάλη συμβολή στην οικονομία της χώρας έχει μεγάλη συμβολή και στην απασχόληση και, τα τελευταία χρόνια, έχει συμβάλει σημαντικά στην μείωση της ανεργίας. Η θετική αυτή πορεία όμως διεκόπη λόγω της πανδημίας του κορονοϊού. Συγκεκριμένα, η απασχόληση στα τουριστικά επαγγέλματα υπηρεσιών καταλυμάτων και εστίασης μειώθηκε κατά -20,4%, το 2ο τρίμηνο έναντι -2,8% της συνολικής απασχόλησης, κατά -7,7% έναντι -1,1% στο 3ο τρίμηνο και κατά -11,9% έναντι -0,6% στο 4ο τρίμηνο. Στο 1ο τρίμηνο του 2020, κατεγράφη αύξηση της απασχόλησης τόσο στα καταλύματα και την εστίαση (+2,1%) έναντι +1,0% στο σύνολο της απασχόλησης. Αυτό συνέβη διότι το 1^ο τρίμηνο του 2020 – προ πανδημίας – υπήρξε σημαντική αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας.

Τα καταλύματα και η εστίαση αντιπροσωπεύουν το 63,3% της τουριστικής δαπάνης στην Ελλάδα. Με την υπόθεση εργασίας ότι αντίστοιχη είναι και η συμβολή των δύο αυτών κλάδων στην απασχόληση σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό, μπορούμε να συνάγουμε ότι το σύνολο της απασχόλησης που δημιουργήσε ο τουρισμός κατά την αιχμή (Q3) του 2020 εκτιμάται σε 626 χιλιάδες εργαζόμενους ή το 15,9% της συνολικής απασχόλησης.

Αν συνυπολογισθούν, με πολλαπλασιαστική αντίστοιχο του ΑΕΠ (2,2 ή 2,65), τότε η συνολική απασχόληση (άμεση και έμμεση) που δημιουργεί ο τουρισμός ανέρχεται στο 35,0% έως 42,2% του συνόλου.⁸

1.5.Τα χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού

Το φαινόμενο του τουρισμού, ενώ εμφανίζεται σποραδικά με διάφορες μορφές από την αρχαιότητα, οργανώνεται και συστηματοποιείται από τα μισά του 19ου αιώνα. Η ανάπτυξη των υποδομών, τα σύγχρονα μεταφορικά μέσα, η τεχνολογία έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην εξάπλωσή του.

Τις πρώτες δεκαετίες του 20 αιώνα δημιουργήθηκε ουσιαστικά η τουριστική βιομηχανία η οποία εξελίχθηκε σε ένα σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης πολλών περιοχών. Από τη δεκαετία του 1950 ο τουρισμός άλλαξε μορφή, με κυρίαρχη τάση την «βιομηχανοποίησή» του και την ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού. Οι επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού, τόσο θετικές όσο και αρνητικές, έπαιξαν το σημαντικότερο ρόλο στη δημιουργία των νέων τάσεων και μορφών τουρισμού, όπως ο εναλλακτικός τουρισμός. Ο τουρισμός με τη μορφή που τον ξέρουμε σήμερα αναπτύχθηκε μετά τον Β παγκόσμιο πόλεμο. Εξελίχθηκε σε «κοινωνικό αγαθό» και αποτέλεσα για πολλές οικονομίες όπως η Ελληνική, το βασικό πυλώνα ανάπτυξης τους. Έτσι, εξελίχθηκε και το ίδιο το τουριστικό προϊόν, τμηματοποιήθηκε, αναπτύχθηκαν ειδικές κατηγορίες, καθώς και νέες τάσεις, με αιχμή τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Η Ελλάδα, ως μια χώρα με αναπτυγμένο τον τομέα του τουρισμού ως τη βασικότερη πηγή εισοδήματος, υπέστη όλες τις επιπτώσεις, θετικές και αρνητικές της ανάπτυξης αυτής της δραστηριότητας. Τα κύρια χαρακτηριστικά του στην Ελλάδα είναι τα κάτωθι:

- Εξάρτηση από το διεθνή τουρισμό
- Εποχικότητα

⁸ Ίκκος Ά, Κουτσός, Σ. (2021). *Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία το 2020*. Μελέτη. Αθήνα: INSETE INTELLIGENCE. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/21_11_Tourism_and_Greek_Economy_2019-2020.pdf (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου, 2022)

- Μη ισόρροπη κατανομή της τουριστικής ανάπτυξης
- Έλλειψη κατάλληλης υποδομής στους περισσότερους τουριστικούς προορισμούς
- Έλλειψη οργανωμένου και αποτελεσματικού τουριστικού marketing
- Ύπαρξη ενός νομικού πλαισίου, το οποίο δεν υποστηρίζει αποτελεσματικά την τουριστική ανάπτυξη
- Ο κατακερματισμός των τουριστικών επιχειρήσεων
- Η απουσία συγκροτημένης πολιτικής για ειδικές και κερδοφόρες μορφές τουρισμού, όπως η κρουαζιέρα και το yachting παρά το κατάλληλο φυσικό περιβάλλον και τη γεωγραφία της χώρας που ευνοεί την ανάπτυξη τέτοιων μορφών τουρισμού.

Η σχέση εγχώριου και εισερχόμενου τουρισμού ήταν κατά προσέγγιση 25/75%. Ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, ο εγχώριος τουρισμός παρουσίασε μια σοβαρή μείωση (περίπου 50%) μεταξύ 2008 και 2013.

Ταυτόχρονα, ο εισερχόμενος τουρισμός είχε ανοδικές τάσεις, με αιχμή τη διετία 2012-2014, οπότε και σημείωσε σημαντική άνοδο. Αυτή η άνοδος αντικατοπτρίζεται τόσο σε αριθμό επισκεπτών, όσο και στη συμβολή της στην οικονομική ανάκαμψη της χώρας. Ενώ η οικονομική δραστηριότητα έχει περιοριστεί λόγω της κρίσης και το ΑΕΠ της χώρας έχει μειωθεί πάνω από 25 % τα τελευταία πέντε χρόνια, ο τουρισμός συνεχίζει την άνοδό του και αποτελεί πολύ σημαντικό παράγοντα για την οικονομία της χώρας.

Συνοπτικά: - Συνεχίζει να αποτελεί την ατμομηχανή της Ελληνικής οικονομίας, καθώς κατέχει ένα σημαντικό μερίδιο στην ανάπτυξη του ΑΕΠ της χώρας.

- Εκτός της άμεσης επίδρασης στο ΑΕΠ, που υπολογίζεται κατά προσέγγιση περίπου 9% τα τελευταία χρόνια, η έμμεση συμβολή του είναι πολύ μεγαλύτερη και εκτιμάται μεταξύ 20-25.

- Είναι ένας κλάδος με μεγάλη διάχυση ωφελειών στην οικονομία, καθώς το αποτέλεσμα για κάθε ΕΥΡΩ τουριστικών εσόδων, το ΑΕΠ αυξάνεται κατά 2,2 έως 2,6.

- Σε τρεις νησιωτικές περιοχές (Κρήτη, Νότιο Αιγαίο. Ιόνιο), ο τουρισμός συνεισφέρει άμεσα στη δημιουργία του 50% του ΑΕΠ των περιοχών αυτών.

- Συνυπολογιζόμενων των συνολικών εισπράξεων, το σύνολό τους υπερβαίνει το σύνολο των εισπράξεων από τις εξαγωγές όλων των άλλων προϊόντων.

Τα παραπάνω αποτελέσματα δεν σημαίνουν ότι ο τουρισμός δεν έχει σοβαρά προβλήματα. Τα βασικότερα από αυτά είναι η εποχικότητα, οι χαμηλού επιπέδου υποδομές, η έλλειψη σημαντικών ξένων κεφαλαίων για επενδύσεις, η έλλειψη ενός σύγχρονου προτύπου ανάπτυξης. Η συνέχιση και πιο αποτελεσματική συνεισφορά του τουρισμού στην Ελληνική οικονομία απαιτεί την ανάπτυξη ενός νέου προτύπου για τον τουρισμό, την έμφαση στην ανάπτυξη των περιφερειακών οικονομιών, η βιώσιμη ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος και την ανάπτυξη και επέκταση των ειδικών μορφών τουρισμού. Ο τουρισμός παραμένει παρ' όλα τα προβλήματά του το σημαντικότερο συγκριτικό πλεονέκτημα της Ελληνικής οικονομίας και έχει τη δυνατότητα να παίζει καταλυτικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.⁹

⁹ Μαρως Σπ., Αβραμίδης Γ., Κωνσταντάρας, Γ. (2018). *Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία*. Πτυχιακή εργασία. Μεσολόγγι. Διαθέσιμο σε: <http://repository.library.teimes.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/8947/LOG-%ce%91%ce%92%ce%a1%ce%91%ce%9c%ce%99%ce%94%ce%97%ce%a3-%ce%9a%ce%a9%ce%9d%ce%a3%ce%a4%ce%91%ce%9d%ce%a4%ce%91%ce%a1%ce%91%ce%a3-%ce%9c%ce%91%ce%a1%ce%9f%ce%a3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Ανακτήθηκε στις 6 Αυγούστου, 2022)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

2.1. Το ξέσπασμα της πανδημίας Covid – 19

Η πανδημία του κορονοϊού (COVID-19) είναι μια τρέχουσα πανδημία που προκλήθηκε από τον κορονοϊό SARS-CoV-2 και αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά στην πόλη Ουχάν, πρωτεύουσα της επαρχίας Χουπέι της Κίνας, τον Δεκέμβριο του 2019. Οι απόπειρες περιορισμού της νόσου απέτυχαν, με αποτέλεσμα ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας να ανακοινώσει ότι αποτελεί Έκτακτη Ανάγκη Δημόσιας Υγείας Διεθνούς Ενδιαφέροντος στις 30 Ιανουαρίου 2020 και στις 11 Μαρτίου ότι αποτελεί πανδημία. Η πανδημία COVID-19 έχει προκαλέσει πάνω από 6 εκατομμύρια θανάτους σε πάνω από 570 εκατομμύρια μολύνσεις, γεγονός που την καθιστά μία από τις πιο θανατηφόρες στην ιστορία.¹⁰

2.2. Παράγοντες που επηρεάζουν τη διάρκεια της τουριστικής κάμψης

Πέρα από τον πολύ μεγάλο ανθρώπινο πόνο και τους δεκάδες χιλιάδες θανάτους που έχει προκαλέσει η πρωτόγνωρη πανδημία του COVID-19, έχει και τεράστιο οικονομικό αντίκτυπο που με τη σειρά του έχει οδηγήσει στην κατακόρυφη μείωση των ταξιδιών και της τουριστικής κίνησης σε όλον τον κόσμο. Η διάρκεια και το βάθος της τουριστικής κάμψης το 2020 εξαρτάται από μια σειρά παραγόντων όπως:

- από το πότε θα αντιμετωπιστεί η πανδημία από ιατρικής άποψης (θεραπεία ή/και εμβόλιο) σε επαρκή βαθμό ώστε οι πολίτες ανά τον κόσμο να αισθανθούν ξανά ασφαλείς να ταξιδέψουν.
- τη διάθεση των πολιτών στις χώρες – αγορές μας να ταξιδέψουν, το διαθέσιμο εισόδημά τους, αλλά και τις δυνατότητες που θα έχουν να πάρουν καλοκαιρινή άδεια από τους οργανισμούς / επιχειρήσεις που εργάζονται ή – για τους αυτοαπασχολούμενους – να σταματήσουν την εργασία τους.
- την άρση των ταξιδιωτικών περιορισμών τόσο στον εξερχόμενο τουρισμό από τις χώρες – αγορές μας όσο και στον εισερχόμενο τουρισμό στην Ελλάδα,

¹⁰ Wikipedia. Πανδημία Covid – 19. Διαθέσιμο σε: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1_COVID-19 (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου, 2022)

- τυχόν χρεωκοπίες που ίσως θα έχουν επέλθει στην αλυσίδα παραγωγής της ταξιδιωτικής εμπειρίας (αεροπορικές εταιρείες, ξενοδοχεία κλπ.),
- την αποκατάσταση των αεροπορικών συνδέσεων,
- την εικόνα που θα έχει δημιουργήσει η κάθε χώρα για τον τρόπο που αντιμετώπισε την πανδημία και την συγκριτική της εικόνα με τους κύριους ανταγωνιστικούς προορισμούς, ιδιαίτερα ως προς το πόσο ασφαλείς θα αισθάνονται οι τουρίστες.¹¹

2.3. Η επίδραση της πανδημίας Covid – 19 στον ελληνικό τουρισμό

Χωρίς αμφιβολία, ο ελληνικός τουρισμός αντιμετώπισε ένα βαθύ πλήγμα το 2020, απόρροια της πανδημίας του COVID 19, γεγονός το οποίο αποτυπώθηκε στη ραγδαία μείωση του αριθμού των αεροπορικών αφίξεων το 2020, ο οποίος ανήλθε μόλις στα 6,4 εκατ. ευρώ τη χρονιά αυτή, εμφανίζοντας μια μείωση της τάξεως του 73,3% ή σε απόλυτα μεγέθη σε μείον 17,6 εκατ. ευρώ σε σχέση με το 2019 όπου συνολικά στην Ελλάδα είχαν καταγραφεί 24 εκατομμύρια επιβάτες.

Ειδικότερα, προ του ξεσπάσματος της πανδημίας του COVID 19 και συγκεκριμένα τους πρώτους δύο μήνες του έτους, είχε παρατηρηθεί αύξηση των αφίξεων, καθώς ειδικότερα τον Ιανουάριο καταγράφηκε αύξηση κατά 11%, ενώ η αντίστοιχη αύξηση το Φεβρουάριο ανήλθε σε ποσοστό της τάξεως 8%, κάτι το οποίο δημιουργούσε ιδιαίτερα θετικές προσδοκίες ως προς την πιθανή αύξηση των αφίξεων το 2021 σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά, μια κατάσταση η οποία όμως άλλαξε ριζικά με το ξέσπασμα της πανδημίας.

Πιο συγκεκριμένα, τους μήνες Απρίλιο και το Μάιο 2020, όλα τα αεροδρόμια παρέμειναν κλειστά εξαιτίας του γενικού απαγορευτικού (lockdown) που επιβλήθηκε στην Ελλάδα, για την αντιμετώπιση του κορονοϊού, ενώ παρόμοια ήταν η εικόνα και τον Ιούνιο, ενώ το διάστημα μεταξύ των μηνών Ιουλίου και Οκτωβρίου, η μείωση στις αφίξεις κυμάνθηκε από -58% τον Αύγουστο, έως -72% τον Ιούλιο. Αντίστοιχα, ακόμα χειρότερη ήταν η κατάσταση στον τουρισμό, μετά την εφαρμογή του νέου lockdown στις αρχές Νοεμβρίου 2020, απόρροια του

¹¹ Ίκκος Α., Ρασσούλη, Γ. (6 Απριλίου 2020). Η πανδημία του Covid - 19 και ο ελληνικός τουρισμός. *INSETE Intelligence*. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/04/2004_COVID-19_Greek_Tourism.pdf (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου 2022)

οποίου ήταν η εικόνα να επιδεινωθεί σε μεγάλο βαθμό, φτάνοντας σε μια μείωση της τάξεως του 89% τον Νοέμβριο και αντίστοιχα 88% τον Δεκέμβριο.¹²

Ο ελληνικός τουρισμός την περίοδο 2019-2020, κατέγραψε μείωση αφίξεων κατά -76,5% (από 31.348 χιλ. το 2019 σε 7.375 χιλ. το 2020) και μείωση εισπράξεων κατά -75,6% (από € 17.680 εκατ. το 2019 σε € 4.310 εκατ. το 2020). Παρ' όλη την σημαντική μείωση που σημείωσαν τα τουριστικά μεγέθη της Ελλάδας, η απασχόληση στις Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης υποχώρησε σημαντικά λιγότερο (-10,0%, από 381,9 χιλ. το 2019 σε 343,6 χιλ. το 2020) ως επακόλουθο πρωτοβουλιών και μέτρων που ελήφθησαν από το κράτος για την στήριξη της απασχόλησης και των επιχειρήσεων.¹³

Αφίξεις και Έσοδα Εισερχόμενων Τουριστών

Πίνακας 4

Εισερχόμενος Τουρισμός, 2019 - 2020				
	Αφίξεις		Έσοδα	
	2019	2020	2019	2020
Ιαν	659.982	789.951	229.752.000	286.077.141
Φεβ	503.540	627.318	197.331.418	239.584.005
Μαρ	772.507	410.837	307.843.018	88.946.822
Απρ	982.084	37.566	503.696.795	7.278.797
Μαι	2.386.667	55.567	1.514.268.455	13.088.895
Ιουν	4.102.207	256.225	2.491.517.691	64.336.251
Ιούλ	5.673.262	828.185	3.633.414.929	577.015.781
Αυγ	6.761.996	1.806.946	4.026.811.000	1.373.175.565
Σεπ	5.111.116	1.334.766	2.820.395.752	825.483.500
Οκτ	2.773.322	954.797	1.381.918.999	524.970.022
Νοε	929.502	175.754	286.652.977	60.700.000
Δεκ	692.184	96.565	286.312.995	33.517.000
Σύνολο	31.348.369	7.374.477	17.679.916.028	4.094.173.779
Μεταβολή		-76,5%		-76,8%

Πηγή: ΤτΕ-Επεξεργασία INSETE Intelligence

Τα στοιχεία εσόδων για το 2020 υπόκεινται σε αλλαγή

¹² Τοκμάζοβ, Γ. (2021). *Η επίδραση της πανδημίας του COVID-19 στον ελληνικό τουρισμό*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμο σε: https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/52081/1/125756_%CE%A4%CE%9F%CE%9A%CE%9C%CE%91%CE%96%CE%9F%CE%92%20%CE%93%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%93%CE%99%CE%9F%CE%A3.pdf (Ανακτήθηκε στις 8 Αυγούστου, 2022)

¹³ Ίκκος Ά, Κουτσός, Σ. (2021). *Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία το 2020*. Μελέτη. Αθήνα: INSETE INTELLIGENCE. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/21_11_Tourism_and_Greek_Economy_2019-2020.pdf (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου, 2022)

Πίνακας 5

	2019	2020	% Δ
Έσοδα (εκ. €)	17.680	4.094	-76,8%
Διαν/σεις (χιλ.)	232.464	64.053	-72,4%
Αφίξεις (χιλ.)	31.348	7.374	-76,5%
Μέση Διάρκεια Παραμονής	7,4	8,7	17,1%
ΜΚΔ	564,0	555,2	-1,6%
Δαπάνη/Διαν/ση	76,1	63,9	-16,0%

Πηγή: ΤτΕ-Επεξεργασία INSETTE Intelligence

Τα στοιχεία εσόδων για το 2020 υπόκεινται σε αλλαγή

Το 2020, ο εισερχόμενος τουρισμός κατέγραψε τα χαμηλότερα μεγέθη από την έναρξη της Έρευνας Συνόρων (2005), τόσο στις αφίξεις (7,4 εκατ., -76,5% σε σχέση με το 2019) όσο και στα έσοδα (€ 4,1 δισ., -76,8%). Ο αριθμός των διανυκτερεύσεων (των μη- κατοίκων) ανήλθε σε 64,1 εκατ. παρουσιάζοντας μείωση κατά -72,4% σε σχέση με το 2019. Η Μέση κατά Κεφαλήν Δαπάνη (ΜΚΔ) ανήλθε στα € 555,2, εμφανίζοντας μείωση κατά -1,6%, που οφείλεται στην μείωση της Δαπάνης ανά Διανυκτέρευση κατά -16,0% (από € 76,1 σε € 63,9) ενώ αντίθετα η Μέση Διάρκεια Παραμονής σημείωσε αύξηση κατά +17,1% (από 7,4 διανυκτερεύσεις σε 8,7 διανυκτερεύσεις).

Αφίξεις και Έσοδα από Κρουαζιέρα

Πίνακας 6

Τουρισμός Κρουαζιέρας				
	Αφίξεις		Έσοδα (€)	
	2019	2020	2019	2020
Α' Τρίμηνο	32.977	20.051	11.608.638	2.496.931
Β' Τρίμηνο	720.814	0	157.714.028	0
Γ' Τρίμηνο	1.086.691	3.270	212.769.190	2.299.664
Δ' Τρίμηνο	815.700	8.053	116.791.500	4.056.814
Σύνολο	2.656.181	31.374	498.883.356	8.853.409
Μεταβολή 2018-2019		-98,8%		-98,2%

Πηγή: ΤτΕ-Επεξεργασία INSETTE Intelligence

Τέλος, τα ανωτέρω στοιχεία της Έρευνας Συνόρων της ΤτΕ που δεν περιλαμβάνουν ούτε τους επιβάτες κρουαζιέρας, εκτός από αυτούς που τελειώνουν την κρουαζιέρα τους στην Ελλάδα και

αναχωρούν από κάποιο ελληνικό αεροδρόμιο ή λιμάνι. Το ποσοστό των επιβατών αυτών είναι πολύ μικρό. Προκειμένου, συνεπώς, να καταγραφεί και η κίνηση των επιβατών κρουαζιέρας και οι εισπράξεις από αυτούς, η ΤτΕ εκπονεί και την Έρευνα Κρουαζιέρας. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας αυτής, το 2020 η Ελλάδα υποδέχθηκε σχεδόν 31 χιλ. τουρίστες κρουαζιέρας, μειωμένους σε σύγκριση με το 2019 κατά -98,8%, και εισέπραξε σχεδόν € 8,9 εκατ., μειωμένα κατά -98,2%. Λόγω των ταξιδιωτικών περιορισμών και της επιβολής του lockdown, δεν καταγράφηκε καθόλου κίνηση κρουαζιέρας στο 2ο τρίμηνο του 2020. Συγκεκριμένα, στο 1ο τρίμηνο κατεγράφη το 63,9% των αφίξεων και το 28,2% των εσόδων κρουαζιέρας, στο 3ο τρίμηνο το 10,4% των αφίξεων και το 26,0% των εσόδων ενώ στο 4ο τρίμηνο το 25,7% των αφίξεων και το 45,8% των εσόδων

Έσοδα Αερομεταφορών και Θαλάσσιων μεταφορών

Η Έρευνα Συνόρων της ΤτΕ δεν περιλαμβάνει την δαπάνη των τουριστών για μεταφορά προς και από την Ελλάδα. Ένα μέρος της δαπάνης αυτής εισπράττεται από ελληνικές εταιρείες και άρα το σύνολο των εσόδων αυτών αποτελεί έσοδο της χώρας προερχόμενο από τον τουρισμό. Ένα άλλο μέρος της δαπάνης αυτής καταβάλλεται σε εταιρείες του εξωτερικού οι οποίες, στη συνέχεια, καταβάλλουν μέρος του εσόδου τους για την εξυπηρέτηση των πελατών τους (πχ για το προσωπικό που απασχολούν στην Ελλάδα ή για αμοιβές εταιρειών handling). Προκειμένου να προσδιορίσουμε τα έσοδα της χώρας από αεροπορικές και θαλάσσιες μεταφορές, έγινε επικοινωνία με επαγγελματικές ενώσεις και εταιρείες που δραστηριοποιούνται στους κλάδους αυτούς (αεροπορικές εταιρείες, ακτοπλοϊκές εταιρείες, εταιρείες handling κλπ.). Σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν, τα έσοδα των ελληνικών επιχειρήσεων από τη δραστηριότητα αυτή εκτιμώνται το 2020 σε € 512 εκατ. (-73,2%) για τις αερομεταφορές και € 49 εκατ. (-49,8%) για τις θαλάσσιες μεταφορές, έναντι € 1.914 εκατ. και € 97 εκατ. αντίστοιχα για το 2019.

Σιδηροδρομικές Μεταφορές: Το εκτιμώμενο –πρόσθετο- έσοδο του ΟΣΕ κρίνεται ως αμελητέο αφού η εκτίμηση για τον αριθμό εισερχομένων τουριστών με σιδηρόδρομο ανήρχετο σε λιγότερο από 7000.¹⁴

2.3.1. Η επίδραση της πανδημίας Covid 19 στις ελληνικές περιφέρειες

Σύμφωνα με τα στοιχεία των εκθέσεων, οι επισκέψεις στις 13 περιφέρειες της χώρας την περίοδο 2019-2020 μειώθηκαν κατά 77% (από 36,6 εκατ. το 2019 σε 8,3 εκατ. το 2020). Αντίστοιχα, οι τουριστικές εισπράξεις στην Ελλάδα την ίδια περίοδο μειώθηκαν κατά 76% (από 17,7 δισ. ευρώ το 2019 σε 4,3 δισ. ευρώ το 2020). Αντίθετα, η Μέση Δαπάνη ανά Επίσκεψη ανά περιφέρεια στην Ελλάδα το 2020 αυξήθηκε κατά 8% σε σχέση με το 2019, στα 520 ευρώ. Επιμέρους, η Μέση Δαπάνη κατέγραψε θετική ποσοστιαία μεταβολή σε όλες τις περιφέρειες, με εξαίρεση τα Ιόνια Νησιά και την Κεντρική Μακεδονία. Οι διεθνείς αεροπορικές αφίξεις την περίοδο 2019-2020, σημείωσαν μείωση κατά 73% (από 21,6 εκατ. σε 5,9 εκατ.).

Ως επισκέψεις ορίζονται οι επισκέψεις που κάνει ένας τουρίστας στις επιμέρους περιφέρειες της χώρας. Για παράδειγμα, ένας τουρίστας που ταξιδεύει στην Ελλάδα και επισκέπτεται δύο περιφέρειες (πχ Αττικής και Νοτίου Αιγαίου) καταγράφεται στην Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος ως μία άφιξη και δύο επισκέψεις. Για τον λόγο αυτόν, το σύνολο των επισκέψεων στις περιφέρειες υπερβαίνει το σύνολο των αφίξεων στη χώρα. Ειδικότερα, ανά περιφέρεια οι επισκέψεις, οι τουριστικές εισπράξεις και η μέση δαπάνη ανά επίσκεψη στην Ελλάδα και το ποσοστό μεταβολής μεταξύ 2019 και 2020 διαμορφώθηκαν ως εξής:

Η Περιφέρεια Αττικής υποδέχθηκε το 20% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 73% σε σύγκριση με το 2019 (από 5,9 εκατ. σε 1,6 εκατ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 18% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 71% σε σύγκριση με το 2019 (από 2,6 δισ. ευρώ σε 761 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 7% από 438 ευρώ σε 469 ευρώ.

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου υποδέχθηκε το 19% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 77% σε σύγκριση με το 2019 (από 6,9 εκατ. σε 1,6 εκατ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 29% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 76% σε

¹⁴ Ίκκος Ά, Κουτσός, Σ. (2021). *Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία το 2020*. Μελέτη. Αθήνα: INSETE INTELLIGENCE. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/21_11_Tourism_and_Greek_Economy_2019-2020.pdf (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου, 2022)

σύγκριση με το 2019 (από 5,2 δισ. ευρώ σε 1,3 δισ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 6% από 751 ευρώ σε 799 ευρώ.

Η Περιφέρεια Κρήτης υποδέχθηκε το 15% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 77% σε σύγκριση με το 2019 (από 5,3 εκατ. σε 1,2 εκατ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 20% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 76% σε σύγκριση με το 2019 (από 3,6 δισ. ευρώ σε 861 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 2% από 681 ευρώ σε 697 ευρώ.

Η Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας υποδέχθηκε το 15% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 81% σε σύγκριση με το 2019 (από 6,8 εκατ. σε 1,3 εκατ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 10% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 82% σε σύγκριση με το 2019 (από 2,3 δισ. ευρώ σε 412 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη μειώθηκε κατά 3% από 333 ευρώ σε 322 ευρώ.

Η Περιφέρεια Ιονίων Νήσων υποδέχθηκε το 10% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 74% σε σύγκριση με το 2019 (από 3,05 εκατ. σε 805 χιλ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 10% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 77% σε σύγκριση με το 2019 (από 1,9 δισ. ευρώ σε 446 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη μειώθηκε κατά 12% από 627 ευρώ σε 554 ευρώ.

Η Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας - Θράκης υποδέχθηκε το 7% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 84% σε σύγκριση με το 2019 (από 3,8 εκατ. σε 602 χιλ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 2% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 79% σε σύγκριση με το 2019 (από 440 εκατ. ευρώ σε 91 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 32% από 115 ευρώ σε 152 ευρώ.

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου υποδέχθηκε το 3% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 69% σε σύγκριση με το 2019 (από 899 χιλ. σε 278 χιλ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 3% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 68% σε σύγκριση με το 2019 (από 417 εκατ. ευρώ σε 132 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 2% από 464 ευρώ σε 475 ευρώ.

Η Περιφέρεια Ηπείρου υποδέχθηκε το 3% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 74% σε σύγκριση με το 2019 (από 1 εκατ. σε 265 χιλ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 2% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 69% σε σύγκριση με το

2019 (από 261 εκατ. ευρώ σε 82 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 22% από 253 ευρώ σε 310 ευρώ.

Η Περιφέρεια Θεσσαλίας υποδέχθηκε το 2% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 78% σε σύγκριση με το 2019 (από 806 χιλ. σε 176 χιλ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 2% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 76% σε σύγκριση με το 2019 (από 355 εκατ. ευρώ σε 87 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 12% από 440 ευρώ σε 493 ευρώ.

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας υποδέχθηκε το 2% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση σε σύγκριση με το 2019 κατά 77% (από 817 χιλ. σε 188 χιλ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 2% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 73% σε σύγκριση με το 2019 (από 257 εκατ. ευρώ σε 70 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 18% από 315 ευρώ σε 371 ευρώ.

Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας υποδέχθηκε το 2% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 78% σε σύγκριση με το 2019 (από 679 χιλ. σε 148 χιλ.). Η Περιφέρεια κατέχει μερίδιο 1% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 67% σε σύγκριση με το 2019 (από 180 εκατ. ευρώ σε 59 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 50% από 265 ευρώ σε 398 ευρώ.

Η Περιφέρεια Βορείου Αιγαίου υποδέχθηκε το 1% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση κατά 88% σε σύγκριση με το 2019 (από 359 χιλ. σε 44 χιλ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 1% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 85% σε σύγκριση με το 2019 (από 165 εκατ. ευρώ σε 25 εκατ. ευρώ). Η Μέση Δαπάνη αυξήθηκε κατά 22% από 460 ευρώ σε 559 ευρώ.

Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας υποδέχθηκε το 1% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020, και σημείωσε μείωση σε σύγκριση με το 2019 κατά 76% (από 304 χιλ. σε 73 χιλ.). Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 1% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 64% σε σύγκριση με το 2019 (από 76 εκατ. ευρώ σε 27 εκατ. ευρώ). Η μέση δαπάνη αυξήθηκε κατά 49% από 248 ευρώ σε 370 ευρώ.¹⁵

¹⁵ naftemporiki.gr. ΙΝΣΕΤΕ: Οι επιπτώσεις στον Τουρισμό των 13 περιφερειών της χώρας την πρώτη χρονιά της πανδημίας. Διαθέσιμο σε: <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1829793/insete-oi-epiptoseis-ston-tourismo-ton-13-perifereion-tis-xoras-tin-proti-xronia-tis-pandimias> (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου, 2022)

2.4. Οι επιπτώσεις της πανδημίας στον ελληνικό τουρισμό

Τον Ιούνιο του 2020, αναγνωρίζοντας τη σημασία του τουρισμού για την ελληνική οικονομία η ΕΥ Ελλάδος παρουσίασε μια ενδελεχή ανάλυση του πιθανού οικονομικού αντίκτυπου της πανδημίας στον ελληνικό τουριστικό κλάδο.

Σχεδόν έναν χρόνο μετά το ξέσπασμα της πανδημίας – και καθώς η τουριστική περίοδος του 2020 έχει ολοκληρωθεί – η ΕΥ Ελλάδος συνέταξε μία ανανεωμένη έκθεση, η οποία, βάσει προσφάτως δημοσιευμένων στοιχείων και εκτιμήσεων από παγκόσμιους και εγχώριους φορείς, εξετάζει τις βασικές πτυχές του αντίκτυπου του COVID-19 στον τουριστικό κλάδο της χώρας, από την αρχή της κρίσης, μέχρι σήμερα. Η έκθεση επικεντρώνεται στις επιπτώσεις της πανδημίας στις μεταφορές, τις κρατήσεις ξενοδοχείων, τις τουριστικές εισπράξεις, καθώς και τις νέες συνήθειες των καταναλωτών / ταξιδιωτών.

Οι μειωμένες κατά 78%, σε σχέση με το 2019, τουριστικές εισπράξεις του εννιαμήνου του 2020, αντικατοπτρίζουν τον σοβαρό αντίκτυπο της πανδημίας στον ελληνικό τουρισμό. Αντίστοιχα, η διεθνής επιβατική κίνηση στα ελληνικά αεροδρόμια, εμφανίστηκε μειωμένη κατά 72%, τους πρώτους δέκα μήνες του 2020.

Μεταξύ Ιουλίου και Σεπτεμβρίου – το παραδοσιακά ισχυρότερο σημείο της τουριστικής περιόδου στην Ελλάδα – τα επίπεδα πληρότητας στον ξενοδοχειακό κλάδο δεν ξεπέρασαν το 30%, με μέσο ποσοστό πληρότητας το 23% ανά μήνα (σε αντίθεση με 71% το 2019, κατά το ίδιο διάστημα). Η μέση ημερήσια χρέωση (average daily rate – ADR), η οποία υπολογίζεται στα €86, σε συνδυασμό με τα εμφανώς μειωμένα επίπεδα πληρότητας, οδήγησαν σε έσοδα ανά διαθέσιμο δωμάτιο (revenue per available room – RevPAR) της τάξης των €20.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, ο δείκτης απασχόλησης στον κλάδο του τουρισμού, σημείωσε πτώση 35,9% κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2020 (σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2019), ενώ οι μισθοί και οι αποδοχές στον κλάδο μειώθηκαν κατά 69,7%.

Συνολικά, ο τουρισμός δέχθηκε ένα πολύ ισχυρό πλήγμα από τον COVID-19. Σύμφωνα με εκτιμήσεις από διεθνείς και εγχώριους φορείς, η πλήρης επάνοδος του κλάδου στα προ-COVID

επίπεδα, δε θα πρέπει να αναμένεται πριν το 2022, με την ανάκαμψη να εκτιμάται ότι θα διαρκέσει από 2,5 έως 4 χρόνια.

Παρόλα αυτά, ο αντίκτυπος του COVID-19 μπορεί να αποδειχθεί βαθύτερος και πιο ουσιαστικός, ξεπερνώντας τους οικονομικούς δείκτες και τα χρηματοοικονομικά δεδομένα. Η πανδημία φαίνεται πως τροφοδότησε έναν πολυσχιδή μετασχηματισμό του κλάδου, οδηγώντας στην εμφάνιση νέων καταναλωτικών / ταξιδιωτικών συνηθειών, μία ιδιαίτερη εστίαση στη βιωσιμότητα και την υγιεινή, καθώς και στην περιφερειοποίηση των ταξιδιών και του τουρισμού – αλλαγές που αναμένεται να έχουν μακροπρόθεσμες, αν όχι μόνιμες, επιπτώσεις.

Ο αντίκτυπος της πανδημίας μέχρι σήμερα, έχει αποκαλύψει τα αδύναμα σημεία του τουριστικού κλάδου, αλλά, ταυτόχρονα, έχει καταδείξει τα απαραίτητα βήματα που πρέπει να γίνουν, από άποψη εξέλιξης της ζήτησης, υγείας και υγιεινής, καινοτομίας και ψηφιοποίησης, αλλά και βιωσιμότητας, για να θωρακιστεί ο κλάδος έναντι μελλοντικών προκλήσεων, και να συνεχίσει να είναι καταλύτης οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας για την Ελλάδα.¹⁶

2.5. Μέτρα που ελήφθησαν για την επανεκκίνηση του τουρισμού στην Ελλάδα

Η αρχή για το άνοιγμα του τουρισμού στην Ελλάδα μετά το αυστηρό lockdown στο οποίο είχε μπει η χώρα εξαιτίας του COVID-19 , έγινε με την επανέναρξη του εσωτερικού τουρισμού. Πιο συγκεκριμένα, από τέλους Μαΐου, επιτράπη το άνοιγμα 12μηνιας λειτουργίας, καθώς και τα camping, ενώ λίγο αργότερα θα επιτρεπόταν και το άνοιγμα των υπόλοιπων καταλυμάτων. Η 1η Ιουλίου, ήταν η εναρκτήρια ημέρα των «ελευθέρων» πτήσεων, από χώρες του εξωτερικού προς το αεροδρόμιο της Αθήνας , αλλά και αεροδρόμια της υπόλοιπης Ελλάδας. Μέχρι εκείνη τη μέρα, η είσοδος στη χώρα γινόταν μόνο με την υπόδειξη αρνητικού τεστ εντός 72 ωρών αλλά και με την υποχρεωτική καραντίνα με την έλευση στη χώρα. Η απουσία αυτών των δύο δεσμευτικών μέτρων , έκανε τις πτήσεις «ελεύθερες».

¹⁶ Ιωσηφίδης, Τ. (21 Δεκεμβρίου 2020). Ο αντίκτυπος του COVID-19 στον ελληνικό τουρισμό. *EY*. Διαθέσιμο σε: https://www.ey.com/el_gr/covid-19/covid-19-s-impact-on-the-greek-tourism-sector (Ανακτήθηκε 9 Αυγούστου 2022)

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Τουρισμού, κάποια από τα βασικότερα μέτρα που ελήφθησαν για την στήριξη των κλειστών τουριστικών επιχειρήσεων αλλά και των εργαζόμενων σε αυτά , είναι τα παρακάτω:

- Αναστολή καταβολής φορολογικών και ασφαλιστικών οφειλών
- Μείωση 40% του μισθώματος , των επιχειρήσεων που βρίσκονται σε αναστολή
- Συμμετοχή σε προγράμματα οικονομικής ενίσχυσης και επιδοτήσεων, τύπου ΕΣΠΑ.
- Παροχή έκπτωσης 25% επί των βεβαιωμένων οφειλών ΔΟΥ, εφόσον δεν έκαναν χρήση της παράτασης αποπληρωμής.

Για του εργαζόμενους:

- Αποζημίωση των 800 ευρώ για το διάστημα 15/3 έως 30/4, που είναι ακατάσχετη, αφορολόγητη και μη συμψηφιστέα.
- Αναστολή καταβολής φορολογικών υποχρεώσεων και των δόσεων ρυθμίσεων φορολογικών οφειλών.
- Μείωση 40% το μισθώματος , της οικίας τους.
- Διασφάλιση της εργασιακής τους θέσης με την απαγόρευση απολύσεων κατά τη διάρκεια την αναστολής και για κάποιο χρονικό διάστημα μετά.
- Υποχρέωση καταβολής Δώρου Πάσχα

Μετά το άνοιγμα του τουρισμού , από την 1η Ιουλίου και μετά, για να μην υπάρξει δραματική εξάπλωση του ιού σε όλους τους τουριστικούς προορισμούς, το υπουργείο εξέδωσε αυστηρά πρωτόκολλα υγιεινής, γνωστά ως «Σχέδια δράσης», που θα έπρεπε να τηρούν τόσο οι ταξιδιώτες αλλά και οι ιδιοκτήτες καταλυμάτων .

Πιο συγκεκριμένα για τα καταλύματα:

- Ορίζεται ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων, ανάλογα με το μέγεθος του καταλύματος, υπεύθυνο για την τήρηση των μέτρων.
- Υποχρεωτική εκπαίδευση του προσωπικού στα νέα πρωτόκολλα.
- Υποχρεωτική συνεργασία με γιατρό που θα είναι εκπαιδευμένος για την περίπτωση και θα είναι σε θέση να διαχειριστεί την εμφάνιση κρούσματος, με την συμμετοχή του ΕΟΔΥ.

- Πιστοποίηση προσαρμογής καταλύματος , στα νέα μέτρα.
- Εξασφάλιση χώρου – καραντίνας, σε περίπτωση ύπαρξης κρούσματος.

Όσον αφορά, τα μέτρα καθαριότητας , σχεδιάστηκε ένας εκτενής κατάλογος που αναφέρει λεπτομερώς τι κανόνες θα πρέπει να τηρούνται σε κάθε χώρο, καθώς και οδηγίες για σωστή απολύμανση.

Για τους ταξιδιώτες ισχύουν τα παρακάτω:

- Συχνό πλύσιμο χεριών και χρήση αντισηπτικού, ιδιαίτερα μετά από φτέρνισμα ή βήξιμο ο Αποφυγή συνάντησης πριν το ταξίδι , με άτομο που νοσεί ή παρουσιάζει αναπνευστικό πρόβλημα.
- Ακύρωση ταξιδιού αν εμφανιστεί πυρετός, συμπτώματα κρυώματος ή δυσκολία στην αναπνοή.
- Κάλυψη στόματος και μύτης σε περίπτωση φτερνίσματος ή βήχα.
- Υποχρεωτική χρήση μάσκας κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Μετά το ταξίδι θα πρέπει , να παρακολουθείται στενά η υγεία για 14 ημέρες. Να σημειωθεί , ότι είναι υποχρεωτική η συμπλήρωση μια ειδικής φόρμας με στοιχεία όχι με υποχρεωτικό αρνητικό τεστ .

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, αλλά εύκολα διακρίνεται και από τα παραπάνω, η οργάνωση της τουριστικής περιόδου εν μέσω πανδημίας ήταν μια αρκετά περίπλοκη διαδικασία. Από τη μια το άνοιγμα του τουρισμού ήταν αναγκαίο ώστε να μην οδηγηθούν σε κλείσιμο χιλιάδες επιχειρήσεις αλλά και για να ενισχυθεί η ελληνική οικονομία. Από την άλλη , όμως , ήταν τόσα τα μέτρα και τα πρωτόκολλα που έπρεπε να τηρηθούν που σε πολλές περιπτώσεις δεν ήταν εφικτό. Τέλος , μετά το κλείσιμο της τουριστικής περιόδου, η οποία συνήθως λήγει τέλη Οκτωβρίου ενώ λόγω της Πανδημίας έληξε στα μέσα Σεπτεμβρίου, σημειώθηκε σημαντική αύξηση κρουσμάτων στην Ελλάδα, γεγονός που μας οδηγεί σε δυο συμπεράσματα. Είτε τα μέτρα που πάρθηκαν για την αποφυγή εξάπλωσης του ιού δεν ήταν αρκετά, είτε ότι ήταν τέτοια η μορφή τους που δεν ήταν εφικτό να τηρηθούν καθολικά.¹⁷

¹⁷ Ρουντένκο, Λ. (2021). Το Revenue Management και ο ρόλος του στα ξενοδοχειακά καταλύματα στην εποχή του Covid – 19. Διπλωματική Εργασία. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Διαθέσιμο σε: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/25343/1/RountenkoLarisaMsc2021.pdf> (Ανακτήθηκε στις 9 Αυγούστου, 2022)

Μέτρα για την υποστήριξη του ελληνικού τουρισμού

I. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η ελληνική κυβέρνηση ξεκίνησε ένα δεύτερο πακέτο μέτρων οικονομικής στήριξης για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της πανδημίας του COVID-19 που θα ανέλθει συνολικά σε 3,8 δισεκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων 2,0 δισεκατομμύρια ευρώ έχουν ήδη ανακοινωθεί από τη κυβέρνηση και άλλα 1,8 δισεκατομμύρια ευρώ από ειδικό ταμείο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Άλλα μέτρα περιλαμβάνουν:

- Ο ΦΠΑ στα προϊόντα υγιεινής θα μειωθεί από 24% σε 6,0% έως το τέλος του έτους.
- Οι επιχειρήσεις παύσης λειτουργίας θα πληρώσουν 60% του ενοικίου τους για τον Μάρτιο και τον Απρίλιο.
- Το ίδιο μέτρο θα ισχύει για τις πρωτογενείς κατοικίες των εργαζομένων, καθώς και μια τετράμηνη αναστολή πληρωμών και φόρων έχει ανακοινωθεί σε δόσεις διακανονισμού.

II. ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η κυβέρνηση ενέκρινε τα ακόλουθα νομισματικά μέτρα:

Χρηματοδότηση επιχειρήσεων με τη μορφή προκαταβολικής επιστροφής για τη μείωση του κύκλου εργασιών και του κόστους μισθοδοσίας και μη μισθοδοσίας, που εκτιμάται σε περίπου 1,0 δισεκατομμύρια ευρώ.

Επιπλέον 1,8 δισεκατομμύρια ευρώ θα αξιοποιηθούν αμέσως από το ειδικό ευρωπαϊκό ταμείο για δράσεις στήριξης της ρευστότητας, απασχόλησης και εισόδημα των εργαζομένων.

Το ελληνικό κράτος θα πληρώσει αμέσως όλες τις κρατικές οφειλές στον ιδιωτικό τομέα.

Οι τράπεζες θα παρουσιάσουν παρεμβάσεις και μέτρα που καλύπτουν επιχειρήσεις και ιδιώτες μαζί με χρηματοδοτικά μέσα υποστήριξη ρευστότητας. Η κυβέρνηση έχει επίσης λάβει μέτρα για την προστασία του χρηματιστηρίου.

III. ΕΡΓΑΣΙΕΣ & ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Οι εργαζόμενοι των οποίων οι συμβάσεις εργασίας αναστέλλονται προσωρινά θα λάβουν αποζημίωση 800 ευρώ στις αρχές Απριλίου, ενώ η πολιτεία θα καλύψει τις κοινωνικές ασφαλίσεις και τις εισφορές υγείας τους. Επίσης, όλες οι υποχρεώσεις πληρωμής φόρου αναστέλλονται για τέσσερις μήνες. Αυτό το μέτρο θα καλύψει περίπου 500.000 εργαζόμενους με κόστος περίπου 450 εκατομμύρια ευρώ. Για αυτοαπασχολούμενους, προσωπικούς επιχειρήσεις, κ.λπ., όλες οι πληρωμές φόρου αναστέλλονται για τέσσερις μήνες. Οι εργαζόμενοι που εργάζονται λιγότερες ώρες θα λάβουν σχεδόν τον ίδιο μισθό τους μέσω του νέου προγράμματος στήριξης της απασχόλησης Syn-ergasia, το οποίο θα καλύψει το μεγαλύτερο μέρος της διαφοράς στις πληρωμές. Θα καλυφθούν επίσης οι παροχές κοινωνικής ασφάλισης των εργαζομένων. Το ταμείο για το πρόγραμμα Syn-ergasia θα προέλθει από το πρόγραμμα SURE της ΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκρίνει 150 εκατομμύρια ελληνικά προγράμματα για τη στήριξη πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων στην περιοχή της Κεντρικής Μακεδονίας που επηρεάζεται από το ξέσπασμα του COVID-19.

IV. ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΑΓΟΡΑΣ

Το Υπουργείο Τουρισμού της Ελλάδας ενεργοποίησε μια Επιτροπή Διαχείρισης Κρίσεων για να ανταποκριθεί άμεσα σε κρίσεις που επηρεάζουν τη βιομηχανία. Η κύρια ευθύνη είναι να ελαχιστοποιηθεί η πιθανή ζημιά στην εικόνα και την προβολή του ελληνικού τουρισμού μέσω της προστασίας των ταξιδιωτών και της αποκατάστασης της εμπιστοσύνης.

V. ΔΗΜΟΣΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Το Υπουργείο Τουρισμού δημιούργησε Ανοικτή Γραμμή Επικοινωνίας για τουριστικούς φορείς, επιχειρήσεις και εκπροσώπους της αγοράς που αντιμετωπίζουν αναδυόμενα ζητήματα.

VI. ΕΠΑΝΕΚΚΙΝΗΣΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- Οι απευθείας πτήσεις προς την Ελλάδα θα συνεχιστούν την 1η Ιουλίου.

- Οι διεθνείς επισκέπτες θα υποβληθούν σε δειγματοληπτικές εξετάσεις όταν απαιτείται και πρέπει να τηρούν τα γενικά πρωτόκολλα υγείας της χώρας.
- Τα ξενοδοχεία όλο το χρόνο θα ανοίξουν την 1η Ιουνίου και ότι οι πτήσεις θα συνεχιστούν από το κεντρικό αεροδρόμιο της χώρας στην Αθήνα στις 15 Ιουνίου.
- Κήρυξη της 15ης Ιουνίου ως ημέρα της επίσημης έναρξης της τουριστικής περιόδου στην Ελλάδα.¹⁸

2.6. Οι ταξιδιωτικές τάσεις που ήρθαν με την πανδημία για να μείνουν

Για περισσότερο από ένα χρόνο, με την εμφάνιση και εξάπλωση της πανδημίας Covid-19, η ταξιδιωτική βιομηχανία αντιμετωπίζει μια πρωτόγνωρη κρίση. Το σίγουρο είναι, ότι η παγκόσμια οικονομία, αλλά και συγκεκριμένα η παγκόσμια τουριστική βιομηχανία έχουν υποστεί ισχυρό σοκ. Τα στοιχεία για τον τουρισμό του 2020 μιλούν από μόνα τους: διεθνείς τουριστικές αφίξεις που σύμφωνα με τα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού μειώθηκαν κατά 75% συγκριτικά με το 2019, πτώση της αεροπορικής επιβατικής κίνησης παγκοσμίως κατά 65% σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση Αερομεταφορών (IATA), απώλειες θέσεων εργασίας στους κλάδους του τουρισμού και των ταξιδιωτικών υπηρεσιών που ξεπερνούν τις 140 εκατ. θέσεις. Αντίστοιχα, στην Ελλάδα, το 2020 καταγράφηκε μείωση των διεθνών τουριστικών αφίξεων σε ποσοστό μεγαλύτερο του 70% και πτώση των εισπράξεων στο ένα τέταρτο των εισπράξεων της προηγούμενης χρονιάς, ενώ τα έσοδα των ξενοδοχείων κατέγραψαν μείωση κατά 80% σε σχέση με τα έσοδα του 2019.

Μία από τις τάσεις που ήρθαν για να μείνουν αφορά στις απαιτήσεις των τουριστών για αυξημένα επίπεδα υγιεινής και ασφάλειας. Τα υγειονομικά πρωτόκολλα, αλλά και τα μέτρα που θα λαμβάνονται από τις επιχειρήσεις θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των επισκεπτών αλλά εξίσου σημαντικό είναι να επικοινωνηθούν επαρκώς στην τουριστική αγορά. Η διάχυση της ιατρικής πληροφορίας σε συνδυασμό με την εξοικείωση μεγάλου ποσοστού του

¹⁸ Αποτύπωση Επιπτώσεων πανδημίας Covid-19 επί της τουριστικής δραστηριότητας των 13 Περιφερειών της Χώρας. Ομαδική εργασία φοιτητών Τμήματος Τουρισμού. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμο σε: http://www.peponia.gr/wp-content/uploads/2020/12/PANDHMIA_TOURISMOS.pdf (Ανακτήθηκε 10 Αυγούστου, 2022)

πληθυσμού -ιδιαίτερα μεγάλων ηλικιών- με τις τεχνολογίες πληροφορικής, οξύνουν την ανθρώπινη ανάγκη για αίσθημα ασφάλειας, με συνεπακόλουθο την ενίσχυση της προτίμησης των επισκεπτών για ανέπαφες και ασφαλείς συναλλαγές.

Επιπλέον, αναμένεται να επηρεαστούν σημαντικά και οι προτιμήσεις ως προς τον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού: η τάση που είχε παρατηρηθεί και προ πανδημίας για διοργάνωση ατομικών ταξιδιών θα ενισχυθεί, δεδομένου ότι οι επισκέπτες θα συνεχίσουν να αποφεύγουν τους πολυπληθείς τουριστικούς προορισμούς και θα δείξουν προτίμηση στα ταξίδια σε μικρά γκρουπ. Ταυτόχρονα θα αυξηθεί και η ανάγκη για έγκυρη και προσωποποιημένη πληροφόρηση, γεγονός που έχει ήδη οδηγήσει στην ανάπτυξη ψηφιακών εργαλείων που επιτρέπουν στις επιχειρήσεις της ταξιδιωτικής βιομηχανίας να συνδυάσουν την τεχνολογία με την ικανότητά τους να σχεδιάζουν ολόκληρο το ταξίδι και να παρέχουν μια εξατομικευμένη υπηρεσία στο δυνητικό πελάτη τους. Η επιλογή του μέσου μετακίνησης προς και από τον τουριστικό προορισμό αλλά και εντός αυτού αναμένεται να επηρεαστεί, με τους επισκέπτες να επιλέγουν αεροπορική εταιρία όχι μόνο στη βάση της τιμολογιακής της πολιτικής, αλλά και βάσει των προτύπων ποιότητας που εφαρμόζει.

Αντίστοιχα, τα ιδιωτικά μέσα μετακίνησης θα προτιμώνται σε σχέση με τα δημόσια μέσα μεταφοράς, ειδικά τα τρένα και τα λεωφορεία, οι υπηρεσίες των οποίων μπορούν εύκολα να υποκατασταθούν από τη χρήση ιδιωτικού μέσου μεταφοράς.

Οι αλλαγές στις προτιμήσεις θα αφορούν και στην επιλογή προορισμού, με όλο και περισσότερους ταξιδιώτες να αναζητούν νέους, εναλλακτικούς προορισμούς, που θα αναπτύσσονται σε ισορροπία με το περιβάλλον και θα προσφέρουν μοναδικές, αυθεντικές εμπειρίες. Η διατήρηση και ανάδειξη του τοπικού πολιτισμού, ο σεβασμός στις αξίες του προορισμού, η τόνωση της οικονομίας της τοπικής κοινωνίας και η προστασία του περιβάλλοντος θα αποκτήσουν ιδιαίτερο ρόλο στις ταξιδιωτικές επιλογές.

Ως εκ τούτου, οι ταξιδιωτικοί οργανισμοί (TOs) ίσως χρειαστεί να αναδιαμορφώσουν - ουσιαδώς- το μοντέλο λειτουργίας τους και να επαναπροσδιορίσουν το προϊόν τους, ενσωματώνοντας στα τουριστικά πακέτα νέους, λιγότερο μαζικούς προορισμούς με τουριστικές

υποδομές υψηλών προδιαγραφών, και εναλλακτικές, βιωματικές δραστηριότητες, πέραν των συνηθισμένων ξεναγήσεων.

Επιπλέον, οι τουριστικές επιχειρήσεις θα κληθούν να επιταχύνουν τις διαδικασίες τεχνολογικής αναβάθμισης των υπηρεσιών προς τους πελάτες τους. Ειδικά οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα χρειαστεί να καλύψουν το κενό που είχαν ως προς την υιοθέτηση νέων τεχνολογιών στην παροχή της υπηρεσίας και στην εξυπηρέτηση των πελατών τους, και προς αυτή την κατεύθυνση θα πρέπει να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες που προσφέρονται στο πλαίσιο προγραμμάτων για τον ψηφιακό μετασχηματισμό.

Αναφορικά με τα είδη ταξιδιών, τα επαγγελματικά ταξίδια θα υποστούν τη μεγαλύτερη πίεση μεσο-μακροχρόνια, αφού δεν προβλέπεται να επανέλθουν εύκολα στα επίπεδα της προ-covid εποχής. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση και τηλε-συνεργασία που κατ' ανάγκη υιοθετήθηκε αυτή την περίοδο από τις επιχειρήσεις περιόρισε τα έξοδά τους, σε μια εποχή που το ζητούμενο είναι ακόμα και η επιβίωση. Ως εκ τούτου, αν και η αξία των προσωπικών επαφών είναι αδιαμφισβήτητη και θα επαναφέρει σε ένα βαθμό τις φυσικές συναντήσεις, οι επιχειρήσεις θα διατηρήσουν ένα σημαντικό ποσοστό της εξ αποστάσεως συνεργασίας, ενώ ακόμα και τα επαγγελματικά συνέδρια και συμπόσια θα διοργανώνονται πλέον σε υβριδική μορφή, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τους τουριστικούς προορισμούς, σε όρους «χαμένων» τουριστικών εισπράξεων.

Το «κενό» που θα δημιουργηθεί πιθανόν θα καλυφθεί από άλλες μορφές τουρισμού, όπως ο τουρισμός ευεξίας, που αναμένεται να ενισχυθεί λόγω της έντονης ανάγκης για ηρεμία και χαλάρωση μετά την περίοδο της πανδημίας, αλλά και λόγω της ενδυνάμωσης αξιών που συνδέονται με τη σωστή διατροφή, την υγεία και τη συνολική ευεξία. Ταυτόχρονα θα ενταθεί η ζήτηση γύρω από τον ιατρικό τουρισμό, αφού η υγειονομική περίθαλψη καθίσταται ολοένα και πιο απρόσιτη σε πολλές χώρες του δυτικού κόσμου, λόγω υψηλού κόστους.

Η ένταση και η ταχύτητα με την οποία θα πραγματοποιηθούν οι παραπάνω αλλαγές θα εξαρτηθούν από τους επιμέρους παράγοντες και τις ιδιαίτερες συνθήκες που ισχύουν σε κάθε τουριστικό προορισμό, από τον τρόπο που ο προορισμός θα έχει διαχειριστεί την πανδημία,

αλλά και από τις ιδιαιτερότητες των βασικών αγορών, στις οποίες απευθύνεται το τουριστικό του προϊόν.

Σε κάθε περίπτωση, η τουριστική βιομηχανία έχει ευκαιρία αλλά και ανάγκη επαναπροσδιορισμού της μελλοντικής της πορείας. Προορισμοί και τουριστικές επιχειρήσεις θα πρέπει να θέσουν εκ νέου τις προτεραιότητές τους, με αναθεώρηση της ποιότητας των παρεχομένων υπηρεσιών, δημιουργία εμπειριών που θα ανταποκρίνονται στις νέες τάσεις (με επίκεντρο τις ανάγκες και επιθυμίες του επισκέπτη), αξιοποίηση των ευκαιριών που προσφέρει η τεχνολογία αλλά και με αυξημένο επίπεδο συνεργιών και συμμετοχικότητας.¹⁹

2.7. Προϋποθέσεις για μια δυναμική επανεκκίνηση του τουρισμού

Είναι προφανές, ότι οι νέες τάσεις που επικρατούν στο παγκόσμιο περιβάλλον του τουρισμού, απόρροια της πανδημίας, έχουν δημιουργήσει νέες τάσεις και στον ελληνικό τουρισμό, τάσεις οι οποίες αναμένεται να επικρατήσουν στη μετά COVID 19 εποχή. Ειδικότερα, στη μετά COVID-19 εποχή είναι βέβαιο, ότι κατά την αναζήτηση υπηρεσιών φιλοξενίας από την πλευρά των τουριστών θα υπάρχουν πέντε προϋποθέσεις με βάση τις οποίες θα γίνεται η τελική επιλογή και οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Το πρώτο είναι η καθαριότητα. Οι σημερινοί επισκέπτες είναι πολύ αυστηροί όσον αφορά την καθαριότητα και την υγιεινή, και τα ξενοδοχεία πρέπει να λάβουν μέτρα για να τους κάνουν να αισθάνονται ασφαλείς.
- Η τεχνολογία ήταν ανέκαθεν πρωταρχική και θα γίνει ακόμη πιο σημαντική στο μέλλον.
- Οι ταξιδιώτες αποδίδουν πολύ μεγαλύτερη αξία στις εμπειρίες παρά στην πολυτέλεια. Επιθυμούν το δωμάτιό τους να είναι ωραίο αλλά θέλουν επίσης τα ξενοδοχεία να τους προσφέρουν εμπειρίες που θα θυμούνται.
- Οι άνθρωποι αναζητούν επίσης μεγαλύτερες διαμονές, καθώς πολλοί συνεχίζουν να εργάζονται εξ αποστάσεως.

¹⁹ Γιαννάτος, Σ. (Μάιος 2021). Ελληνικός τουρισμός: Κρίσιμη, καθοριστική αλλά με προοπτικές η φετινή σεζόν. EMEA. Διαθέσιμο σε: <https://emea.gr/epicheiriseis/toyrismos/630404/ellinikos-tourismos-krisimi-kathoristiki-alla-me-prooptikes-i-fetini-sezon/2/> (Ανακτήθηκε 9 Αυγούστου, 2022).

- Η ευεξία υπήρξε πολύ επίκαιρη τα τελευταία δύο χρόνια και θα συνεχίσει να είναι και στη μετά COVID 19 εποχή. Επιπλέον, μαζί με τις νέες τάσεις, αναμένεται ότι τα ταξίδια αναψυχής θα είναι ο πρώτος τομέας για επανεκκίνηση μόλις υποχωρήσει η παγκόσμια πανδημία, με τα θέρετρα να προσελκύουν το ενδιαφέρον των ταξιδιωτών. Αυτό αναμένεται να συμβεί, καθώς τα θέρετρα το καλοκαίρι τα πήγαν πολύ καλύτερα από τα ξενοδοχεία της πόλης. Οι άνθρωποι θέλουν να είναι έξω, κοντά στη φύση, σε λιγότερο κατοικημένες περιοχές. Κατά συνέπεια, τα θέρετρα θα γίνουν πιο δημοφιλή βραχυπρόθεσμα σε σύγκριση με τις πυκνοκατοικημένες περιοχές, λόγω του ότι οι άνθρωποι 45 εξακολουθούν να είναι κουρασμένοι από τις επιπτώσεις της πανδημίας Covid-19. Επίσης, προβλέπεται, ότι ο συνεδριακός τουρισμός θα συνεχίσει να υπάρχει σε υβριδική (μικτή δηλαδή μορφή) ή ψηφιακή μορφή, ενώ τα ταξίδια κρουαζιέρας θα εξακολουθήσουν να αποτελούν θέμα ανησυχίας για τα ξενοδοχεία της Αθήνας στο εγγύς μέλλον.

Με βάση τα παραπάνω, είναι αναγκαίο ότι η Ελλάδα πρέπει να αναζητήσει τρόπους για να βελτιώσει ορισμένα από τα προβλήματα που επηρέασαν την τουριστική βιομηχανία της ακόμη και πριν από την πανδημία. Ουσιαστικά, η Ελλάδα θα πρέπει να βελτιώσει την τουριστική της υποδομή, να επεκτείνει την εποχικότητα, να προστατεύσει τη φυσική της ομορφιά και το περιβάλλον και να δημιουργήσει ένα σταθερό νομικό πλαίσιο για επενδύσεις στο πεδίο του τουρισμού. Ειδικότερα, όσον αφορά το πεδίο της τεχνολογίας, είναι βέβαιο ότι η αποτελεσματική αξιοποίηση της θα αποτελέσει στοιχείο κλειδί για την ανάκαμψη της τουριστικής βιομηχανίας στη μετά COVID 19 εποχή. Για παράδειγμα, ειδικά στον τομέα της ενοικίασης αυτοκινήτων, ο οποίος αποτελεί βασικό τμήμα της τουριστικής βιομηχανίας, καθώς η πλειονότητα των επισκεπτών σε έναν προορισμό προβαίνουν στην ενοικίαση οχήματος, οι παραδόσεις αυτοκινήτων χωρίς αφή και οι υπηρεσίες χωρίς Covid-19 έχουν καταστεί απαραίτητες σήμερα. Αυτό αποτελεί μια τάση η οποία αναμένεται να συνεχιστεί μετά την έναρξη των εμβολιασμών σύμφωνα με τις μέχρι τώρα ενδείξεις, όπως ανέφερε και σε δήλωσή του, ο διευθύνων σύμβουλος μιας από τις σημαντικότερες στην Ελλάδα εταιρίας ενοικίασης αυτοκινήτων της AVIS.²⁰

²⁰ Τοκμάζοβ, Γ. (2021). *Η επίδραση της πανδημίας του COVID-19 στον ελληνικό τουρισμό*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμο σε:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΜΕΛΕΤΗ – ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΗΣ ΜΥΚΟΝΟΥ

3.1. Η Μύκονος

Η Μύκονος είναι νησί του Αιγαίου Πελάγους και ανήκει στις Κυκλάδες. Πρωτεύουσά του είναι η πόλη της Μυκόνου, γνωστή και ως Χώρα, η οποία βρίσκεται στη δυτική πλευρά του νησιού. Ο μόνιμος πληθυσμός αγγίζει τους 10.134 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, με τον αντίστοιχο de facto πληθυσμό να φτάνει τους 14.189 κατά την απογραφή του ίδιου έτους.

Αποτελεί ενιαίο νησιωτικό σύμπλεγμα μαζί με τη Δήλο, τη Ρήνεια και μερικές βραχονησίδες με συνολική έκταση 105,481 τετραγωνικά χιλιόμετρα και μήκος ακτογραμμής 89 χιλιόμετρα. Η Δήλος, η Ρήνεια και η Μύκονος, κατοικημένη ήδη από την 5η χιλιετία π.Χ. (προϊστορικός οικισμός της Φτελιάς), έχουν μοιραστεί μια μακραίωνη, όσο και πλούσια ιστορία.

Η Χώρα εντυπωσιάζει και γοητεύει τον επισκέπτη της από την πρώτη στιγμή, χάρη στην όμορφη τοποθεσία, τη χωροθεσία των κτισμάτων και την αρχιτεκτονική της. Παρά την έντονη τουριστική ανάπτυξη του νησιού, διατηρεί με μοναδικό τρόπο την κυκλαδίτικη φυσιογνωμία και πολλά από τα παραδοσιακά στοιχεία της.

Ολόλευκα, κυβόσχημα σπίτια, λάμπουν στο φως, αραδιασμένα σοφά και με τάξη μέσα στ' αμέτρητα δαιδαλώδη σοκάκια με τα ασβεστωμένα λιθόστρωτα. Πιο πέρα, σ' ένα χαμηλό λόφο, οι για αιώνες αμετακίνητοι ανεμόμυλοι, σε συνδυασμό με τους κόκκινους τρούλους και τα καμπαναριά των αναρίθμητων εκκλησιών συνθέτουν μια εικόνα απaráμιλλης ομορφιάς. Στο χαρακτηριστικό Γιαλό της, ένας μικρός πολύχρωμος στόλος από καΐκια, βάρκες και θαλαμηγούς συμπληρώνει με ζωηρές πινελιές αυτό το μοναδικό τοπίο.

Στη σύγχρονη Μύκονο, η διατήρηση και η προστασία των μορφών της κυκλαδίτικης παραδοσιακής αρχιτεκτονικής ακόμα και στα νεότερα κτίρια, εξασφαλίζει στην πόλη και την ενδοχώρα μια αίσθηση συνέχειας και αρμονίας.²¹

https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/52081/1/125756_%CE%A4%CE%9F%CE%9A%CE%9C%CE%91%CE%96%CE%9F%CE%92%20%CE%93%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%93%CE%99%CE%9F%CE%A3.pdf (Ανακτήθηκε στις 8 Αυγούστου, 2022)

²¹ mykonos.gr. *Το Νησί Μύκονος*. Διαθέσιμο σε: <https://mykonos.gr/the-island/> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2022).

3.1.1. Τα πρώτα τουριστικά βήματα της Μυκόνου

Στη Μύκονο τα πρώτα τουριστικά βήματα έγιναν την δεκαετία του '20. Και δεν ήταν μόνο οι περιστασιακές αφίξεις αρχαιολόγων και αρχαιόφιλων με προορισμό τη Δήλο. Ήδη από το 1925 καταγράφονται οι πρώτες μαζικές αφίξεις Ελλήνων και ξένων εκδρομικών διοργανωμένες από τους Μυκονιάτες της Αθήνας και φίλους τους.

Τα νιάτα της εποχής –κυρίως Αθηναίοι- παρουσίαζαν εικόνα πρωτόγνωρη πλην σημαίνουσα για το νησί. Σημείο αναφοράς ήταν το ξενοδοχείο Δήλος κι όταν τις πρώτες νυχτερινές ώρες έσβηναν τα φώτα το γλέντι συνεχίζονταν στο Γιαλό και στα σοκάκια.

Όλοι πια έρχονται στην Μύκονο. Ισχυροί της πολιτικής, του χρήματος, του καλλιτεχνικού χώρου. Νέα στέκια στο νησί, νέοι άνθρωποι, νέοι δρόμοι, η ίδια γεύση ξεγνοιασιάς και κεφιού. Αγοράζουν τα πρώτα σπίτια ή χτίζουν τα δικά τους. Τα αρχοντικά της Χώρας και της Άνω Μεράς φρεσκάρονται. Τα σπίτια των ντόπιων ανοίγουν, οι αυλές ασπρίζονται. Οι νοικοκυρές περιποιούνται δωματιάκια. Σπίτια, κλειστά λόγω εσωτερικής μετανάστευσης, νοικιάζονται σε παραθεριστές. Όσοι δεν χωράνε στο Δήλος, στο Απόλλων, στο Λητώ, στο Ξενία, μπαίνουν στα σπίτια των ντόπιων, μοιράζονται το μπάνιο και την κουζίνα. Ξεφυτρώνουν τα πρώτα ενοικιαζόμενα δωμάτια. Όσο περνά ο καιρός η Μύκονος ανακαλύπτει τα «τρεχούμενα νερά», ένα είδος πρώτης ζήτησης σε μόνιμη ανεπάρκεια. Τα πρώτα Rooms for rent καλωσορίζουν τουρίστες απ' όλο τον κόσμο.

Η τουριστική Βαβέλ της Μυκόνου ολοκληρώθηκε στη δεκαετία του '60. Όλες οι γλώσσες ακούστηκαν τότε. Το νησί κάλεσε πίσω τα μεταναστευμένα παιδιά του. Εργαζόμενοι, επιχειρηματίες, καλλιτέχνες, ομοφυλόφιλοι, θαυμαστές αρχαιοτήτων, το διεθνές τζετ σετ... Ο καθένας ζει εδώ τον δικό του παράδεισο. Το νησί άρχισε να μιλά ξένες γλώσσες. Τα Rooms to let with running waters, έγιναν σοβαρές επενδύσεις ξενοδοχείων, άλλοτε εκ μετατροπής κι άλλοτε εξαρχής στημένες. Τότε άρχισε η μεγάλη πίεση. Τα ferry boat έφεραν οχήματα, ήρθαν μηχανήματα, δρόμοι ανοίχτηκαν κι άρχισε η μεταμόρφωση του νησιού. Με φως, νερό, τηλέφωνο. Με εστιατόρια και χώρους διασκέδασης. Με λεωφορεία και ραδιοταξί.²²

²² Cyclades Voice. Πώς ξεκίνησε η μόδα της Μυκόνου. Διαθέσιμο σε: <https://www.cycladesvoice.gr/?aid=50709> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2022).

3.1.2. Η ιστορία της Μυκόνου

Κατά την μυθολογία, το νησί πήρε το όνομά του ήρωα Μυκόνου, γιο του Αινίου του Καρύστου και Ρυούς της Ζάρυκος (Στέφ. Βυζάντιος), αποικήθηκε αρχικά από τους Αιγυπτίους, Ικάρους, Φοίνικες και Κρητικούς, κατόπιν από τους Ίωνες υπό την καθοδήγηση του Ιπποκλέους του Νήλου και πατέρα του Φοβίου ή Φορβίου. Οι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν στην Μύκονο και τον ποταμό Αχελώο, ανύπαρκτο σήμερα και το όρος «Δίμαστον» που είναι δικόρυφο, το οποίο είναι πάντως μεταξύ δύο όρων (Ανωμερίτη και Βορνιώτη). Άλλη μυθολογική παράδοση που αφορά την αρχαία Μύκονο και αναφέρεται από τους συγγραφείς στο φόνο των γιγάντων από τον Ηρακλή στο νησί αυτό (Στράβωνος Ί 487). Ο Στράβωνας αναφέρει επίσης ότι οι Μυκόνιοι ήταν φαλακροί, άλλοι συγγραφείς, υπερβάλλοντες, και μυθολογικά από την βρεφική τους ηλικία παρέμεναν άτριχοι. Κατά τους ιστορικούς χρόνους, η Μύκονος, αναφέρεται σπάνια και ιδιαίτερα από τον Ηρόδοτο (ΣΤ΄118) ως ορμητήριο του Πέρσου Δάτιδος το 490 π.Χ. Η Μύκονος έχει 2 κύρια μοναστήρια, το ένα στην σημερινή «Ανω Μερά» και στη θέση «Παλαιόκαστρο», ΝΔ. της σημερινής πόλης. Οι Μυκόνιοι, που ανήκαν στην Ομοσπονδία της Δήλου, κατέβαλαν στους Αθηναίους συμμαχικό φόρο ενός ταλάντου, λάτρευαν εκτός τις υπόλοιπες θεότητες του Πανελληνίου Δωδεκαθέου, ιδιαίτερα τον Διόνυσο και την μητέρα του Σεμέλη, την Δήμητρα (Χλόη) και τον Ποσειδώνα, και προς τιμή τους τελούσαν πανηγυρικές γιορτές με θυσίες κάπρων, αμνών και κριών. Τα νομίσματα της Μυκόνου φέρουν τον Διόνυσο ολόσωμο με την κεφαλή του ή την κεφαλή του Ποσειδώνα.

Μετά την ρωμαϊκή κυριαρχία η Μύκονος ακολούθησε την τύχη της υπόλοιπης Ελλάδας, κατά τους Βυζαντινούς χρόνους ανήκε στο θέμα των νησιών του Αιγαίου Πελάγους. Ίδια τύχη ακολούθησε η Μύκονος από το 1204 επί Φραγκοκρατίας, όπου περιήλθε στην βενετική οικογένεια του Ανδρέα Γκύζη, που διατήρησε το νησί μέχρι το 1390. Κατά το χρονικό αυτό διάστημα ιδρύθηκε η σημερινή πόλη Μύκονος, πυρπολήθηκε από τον Αραγωνίου ναύαρχο Ρογήρο Λούρια. Μετά το 1390 η Βενετία διώκει την Μύκονο. Έκτοτε αρχίζει η Τουρκοκρατία, κατά το πρώτο διάστημα της οποίας το νησί διώκεται από καπιτάνου και επιτροπής Χριστιανών, διατελούντων από τον Μπέη της Κω, μετά το 1669 δίνεται ως τιμή στους μεγάλους διερμηνείς της Πύλης, εισπράττοντας δια επιτροπής τους φόρους και έχοντας τους αντιπροσώπους αυτούς ως διοικητές. Μεταξύ αυτών των τιμαριούχων της Μυκόνου γνωστότεροι παρέμειναν οι

Παναγιωτάκης Νικούσιος και Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος (1669-1709). Κατά την επανάσταση του Ορλώφ, η Μύκονος καταληφθεί από τους Ρώσους και κατείχετο από αυτούς από το 1770-1774. Γενικά όμως κατά το διάστημα της Τουρκοκρατίας η Μύκονος διαμορφώθηκε σε ναυτικό νησί και παρείχε στο οθωμανικό στόλο μια γαλέρα και πληρώματα. Κατά τους χρόνους εκείνους το νησί ήταν πλήρης από πειρατές και κουρσάρους, που αποτελούσαν φόβο των τριγύρω νησιών και των διερχομένων του Αιγαίου εμπορικών πλοίων.

Κατά τον Ιερό Αγώνα η Μύκονος πρωτοστάτησε ηρωικά με τα πλοία της, τα οποία ενώθηκαν με τα λοιπού στόλου υπό τον Τομπάζη και αντιστάθηκαν κατά των Τούρκων επανειλημμένως χάρη στην ηρωίδα Μαντώ Μαυρογένους. Κατ' επανάληψη ο Τούρκος στόλαρχος επιχείρησε να αποβιβαστεί αλλά οι Μυκόνιοι απομάκρυναν τους Τούρκους σκοτώνοντας τους ή και τραυματίζοντάς τους. Η Μύκονος υπέστη κατά το 1825 βιαιοπραγία του Αυστριακού ναυάρχου Παυλούκα με την δικαιολογία ότι δήθεν οι Μυκόνιοι είχαν διαπράξει πειρατική αταξία. Στην πραγματικότητα όμως αυτός ενήργησε με την διαταγή της κυβέρνησης του κινούμενος εχθρικά κατά του Ελληνικού Αγώνα.

Εκκλησιαστικά η Μύκονος υπάγεται κατ' αρχάς στην Επισκοπή Δήλου, μετά την παρακμή της ανήκε στην Τήνο. Από την Φραγκοκρατία ιδρύθηκε η Λατινική Επισκοπή Μυκόνου που καταργήθηκε το 1449 λόγω ελλείψει Καθολικών. Μετά την κατάλυση της Φραγκοκρατίας και ειδικότερα από το 1540 με την ανασύσταση της Ελληνικής Εκκλησίας των Κυκλάδων, η Μύκονος ανήκε στην Επισκοπή Παροναξίας και παρέμεινε σ' αυτήν μέχρι το 1646, αργότερα στην Επισκοπή Σίφνου και Μήλου. Από το 1833 εντάχθηκε στην Μητρόπολη Σύρου.²³

3.2. Η επίδραση της πανδημίας Covid – 19 στον τουρισμό της Μυκόνου

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου βρίσκεται στο Νοτιοανατολικό άκρο της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και διοικητικά περιλαμβάνει τα νησιωτικά συμπλέγματα των Κυκλάδων και των Δωδεκανήσων. Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου έχει συνολική έκταση 5.286 km² και καλύπτει το 4% της συνολικής έκτασης της χώρας, με έδρα την Ερμούπολη του νησιού της

²³ MykonosTour. *Ιστορία της Μυκόνου*. Διαθέσιμο σε: https://www.mykonostour.gr/mykonos_history/history_of_mykonos.html (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2022).

Σύρου. Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (ΠΝΑ) εκτείνεται σε μία μεγάλη θαλάσσια ζώνη, από τις ακτές της Αττικής (Μακρόνησος) έως τα νότια παράλια της Τουρκίας (Καστελόριζο). Διαθέτει συνολική επιφάνεια ακτών 5.055 km², με συνολικό μήκος ακτογραμμής 3.281 km². Αποτελείται από 79 νησιά, από τα οποία κατοικούνται τα 48, και 178 βραχονησίδες.

Η Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου χωρίζεται σε 13 Περιφερειακές Ενότητες. Μία από αυτές είναι η Ενότητα Μυκόνου, περιλαμβάνει το νησί της Μυκόνου και έχει έκταση 105,2 km² με έδρα της τη Μύκονο.

Ο Διεθνής Αερολιμένας Μυκόνου βρίσκεται σε απόσταση 3χλμ. από την πόλη της Μυκόνου. Από το Δεκέμβριο του 2015, το αεροδρόμιο της Μυκόνου πέρασε στην διαχείριση της εταιρίας Fraport. Στο πλαίσιο της εταιρείας για αναβάθμιση και εκμοντερνισμό των υφιστάμενων εγκαταστάσεων έχουν προγραμματιστεί έργα για:

- Την επέκταση και αναδιαμόρφωση του τερματικού σταθμού – 50% αύξηση της συνολικής έκτασης του αεροσταθμού σε 13.350m² με την ανέγερση νέου τμήματος αεροσταθμού,
- Την κατασκευή νέου πυροσβεστικού σταθμού,
- Την αναδιοργάνωση του χώρου στάθμευσης των αεροσκαφών,
- Την αύξηση κατά 33% των σταθμών check-in (από 12 σε 16),
- Την αύξηση κατά 17% του συνολικού αριθμού πυλών (από 6 σε 7) και
- Την αύξηση κατά 25% των σημείων ασφαλείας και ελέγχου του αεροδρομίου (από 4 σε 5)

Σχετικά με τις λιμενικές υποδομές, Ο Νέος λιμένας Μυκόνου αποτελεί το κύριο λιμάνι της Μυκόνου και βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το κέντρο της Μυκόνου στην τοποθεσία «Τούρλου». Ο Νέος Λιμένας Μυκόνου εξυπηρετεί την επιβατική (τόσο με τον Πειραιά όσο και με τα γύρω νησιά) και εμπορευματική κίνηση του νησιού. Επίσης, ο Νέος Λιμένας Μυκόνου έχει την δυνατότητα ελλιμενισμού Κρουαζιερόπλοιων και σκαφών αναψυχής.²⁴

²⁴ Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. *Ετήσια Έκθεση Ανταγωνιστικότητας και Διαρθρωτικής Προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού. INSETE INTELLIGENCE*. Διαθέσιμο σε: <https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%86%CE%AD%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%9D%CE%BF%CF%84%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%91%CE%B9%CE%B3%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%85.pdf> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου 2022)

Η κοσμοπολίτικη Μύκονος αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλείς και αγαπημένους προορισμούς στην Ελλάδα και σε όλο τον κόσμο.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι το διαδίκτυο αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία των ταξιδιωτών που αναζητούν ενεργά για έναν προορισμό καθώς και για τη διαμονή τους σε αυτόν, έχει ιδιαίτερη σημασία να παρακολουθήσουμε πώς διαμορφώνονται οι τάσεις χρονολογικά αλλά και ανά χώρα προέλευσης της τουριστικής ζήτησης μέσω διαδικτύου για τη Μύκονο.

Στην Χρονολογική Σειρά Αναζητήσεων Παγκοσμίως παρατηρούμε πως ο όγκος διαδικτυακών αναζητήσεων για διαμονή στη Μύκονο για τον Ιανουάριο του 2022 πλησιάζει τον όγκο που παρατηρήθηκε για τον Ιανουάριο του 2019 και 2020 αντίστοιχα. Ακόμα, θετικό είναι το γεγονός πως οι αναζητήσεις για τον Φεβρουάριο του 2022 ξεπέρασαν αυτές του Φεβρουαρίου του 2019 και 2020 αντίστοιχα. Το Φεβρουάριο του 2022 έχουμε σημαντική αύξηση του συνολικού όγκου διαδικτυακών αναζητήσεων για διαμονή στη Μύκονο κατά 121% σε σχέση με το 2021 και αύξηση κατά 7% σε σχέση με το 2019.

Το 2022, οι 3 κορυφαίες χώρες σε επίπεδο αναζητήσεων για διαμονή στην Μύκονο είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, οι ΗΠΑ και η Γερμανία. Την ίδια τριάδα είχαμε και το 2021 με την Γερμανία στην δεύτερη θέση και τις ΗΠΑ στην τρίτη.²⁵

²⁵ Μύκονος: Σε επίπεδα 2019 η ζήτηση μέσω διαδικτύου για τους πρώτους μήνες του 2022. Μάρτιος 2022 *naftemporiki.gr*. Διαθέσιμο σε: <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1845404/mukonos-se-epipeda-2019-i-zitisi-meso-diadiktuou-gia-tous-protous-mines-tou-2022> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου 2022).

3.2.1. Διεθνείς αεροπορικές αφίξεις κατά μήνα τα έτη 2019 – 2020 – 2021

Πίνακας 7

Διεθνείς αεροπορικές αφίξεις κατά μήνα (2019 – 2021)

Μήνας	2019	2020	2021
Ιανουάριος	0	5	0
Φεβρουάριος	0	14	0
Μάρτιος	0	1	0
Απρίλιος	18.189	0	0
Μάιος	43.843	0	6.661
Ιούνιος	82.394	0	43.756
Ιούλιος	119.895	31.754	112.808
Αύγουστος	118.961	63.342	115.531
Σεπτέμβριος	67.914	30.624	63.091
Οκτώβριος	22.885	7.033	20.401
Νοέμβριος	0	34	204
Δεκέμβριος	0	0	0
ΣΥΝΟΛΑ	474.081	132.807	362.452

Πηγή: Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (ΥΠΑ) και Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών – Επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

2019 vs 2020	-72%
2020 vs 2021	+ 63%

Στις διεθνείς αεροπορικές αφίξεις στο νησί της Μυκόνου παρατηρείται μια μείωση κατά 72% το 2020 και συγκεκριμένα μια πτώση από 474081 το 2019 σε 132807 το 2020. Το 2021

παρατηρείται μια αύξηση κατά 63% από το 2020, συγκεκριμένα από 132807 αφίξεις το 2020 σε 362452 το 2021.

3.2.2. Εσωτερικές αφίξεις κατά μήνα τα έτη 2019 – 2020 – 2021

Πίνακας 8

Εσωτερικές αφίξεις κατά μήνα (2019 – 2021)

Μήνας	2019	2020	2021
Ιανουάριος	3.279	3.552	1.202
Φεβρουάριος	3.274	3.745	893
Μάρτιος	5.431	2.033	1.417
Απρίλιος	14.936	80	2.507
Μάιος	27.944	788	6.388
Ιούνιος	41.918	4.806	21.353
Ιούλιος	49.657	16.956	32.261
Αύγουστος	47.456	17.728	32.264
Σεπτέμβριος	37.675	8.848	22.327
Οκτώβριος	15.859	3.696	10.051
Νοέμβριος	4.081	903	4.138
Δεκέμβριος	3.157	602	3.022
ΣΥΝΟΛΟ	254.667	63.737	137.823

Πηγή: Υπηρεσία Πολιτικής Αεροπορίας (ΥΠΑ) και Διεθνής Αερολιμένας Αθηνών – Επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

2019 vs 2020	-75%
2020 vs 2021	+ 54%

Για τις αεροπορικές αφίξεις εσωτερικού στο νησί της Μυκόνου παρατηρείται μια πτώση κατά - 75% το 2020 και συγκεκριμένα από 254667 αφίξεις το 2019 μειώθηκε σε 63737 αφίξεις το

2020. Το 2021 όμως καταγράφεται αύξηση κατά 54%, συγκεκριμένα από 63737 αφίξεις το 2020 αυξάνεται σε 137823 το 2021.²⁶

3.2.3. Αφίξεις – Διανυκτερεύσεις και πληρότητα σε ξενοδοχειακά καταλύματα τα έτη 2019 - 2020 - 2021

Πίνακας 9

Αφίξεις – Διανυκτερεύσεις – Πληρότητα σε ξενοδοχειακά καταλύματα (2019 – 2021)

		2019	2020	2021	2019 vs 2021	2020 vs 2021
Μύκονος	Αφίξεις αλλοδαπών	573.126	89.767	251.962	-84%	+64%
	Αφίξεις ημεδαπών	43.141	20.260	30.772	-53%	+34%
	Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών	1.963.107	354.393	929.803	-82%	+62%
	Διανυκτερεύσεις ημεδαπών	108.405	61.403	90.449	-43%	+32%
	Πληρότητα	66,1%	40,8%	55,3%	-25,3%	+14,5%
Σύνολο Κυκλάδων	Αφίξεις αλλοδαπών	1.529.882	281.880	695.596	-81,6%	+59%
	Αφίξεις ημεδαπών	339.073	160.347	196.149	-53%	+18%
	Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών	5.103.374	1.071.403	2.532.198	-79%	+57%
	Διανυκτερεύσεις ημεδαπών	911.690	494.588	590.027	-46%	+16%
	Πληρότητα	57,7%	40,1%	50,9%	-17,6%	+10,8%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ – Επεξεργασία: INSETE INTELLIGENCE

Αναφορικά με τα στοιχεία αφίξεων, διανυκτερεύσεων και πληρότητας σε ξενοδοχειακά καταλύματα στο νησί της Μυκόνου σύμφωνα με στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. παρατηρούμε μία πτώση το 2020 σε σχέση με το έτος 2019. Πιο συγκεκριμένα πτώση κατά – 84% στις αφίξεις αλλοδαπών (από 573.126 αφίξεις το 2019 σε 89.767 αφίξεις το 2020). Στις αφίξεις ημεδαπών υπήρχε επίσης μία πτώση κατά – 53% (από 43.141 αφίξεις το 2019 σε 20260 αφίξεις το 2020). Η πρωτική πορεία συνεχίζεται και στις διανυκτερεύσεις αλλοδαπών με ποσοστό – 82% (από

²⁶ Ίκκος Α., Λάμπρου, Ε. (Οκτώβριος 2021). Στατιστικό Δελτίο. *INSETE INTELLIGENCE* (No. 68). Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/Bulletin_2110.pdf (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου 2022).

1.963.107 διανυκτερεύσεις το 2019 σε 354.393 διανυκτερεύσεις το 2020). Και στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών υπάρχει πτώση κατά – 43% (από 108.405 διανυκτερεύσεις το 2019 έφτασαν 61.403 το 2020. Στην πληρότητα των ξενοδοχείων παρατηρείται και εδώ μείωση κατά – 25,3%.

Στο σύνολο των Κυκλάδων παρατηρούμε επίσης μία πτώση στις αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών, όπως και στις διανυκτερεύσεις αυτών με την πληρότητα να έχει και αυτή πτωτική τάση κατά – 17,6% από 57,7% το 2019 σε 40,1% το 2020.

Το 2021 παρατηρούμε μία άνοδο με την πληρότητα να φτάνει στο +14,5% από 40,8% το 2020 σε 55,3% το 2021, αλλά μειωμένη κατά – 10,8% σε σχέση με το 2019. Παρατηρείται, επίσης, μία αύξηση κατά +64% στις αφίξεις αλλοδαπών (από 89.767 το 2020 σε 251.962 το 2021), αύξηση κατά 34% στις αφίξεις ημεδαπών (από 20.260 το 2020 σε 30.772 το 2021). Ακόμη, αύξηση κατά +62% παρατηρείται στη διανυκτέρευση αλλοδαπών (από 354.393 το 2020 σε 929.803 το 2021), καθώς επίσης και μια αύξηση κατά 32% στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών (από 61.403 το 2020 σε 90.449 το 2021).

Στο σύνολο των Κυκλάδων παρατηρούμε μία ανοδική πορεία στις αφίξεις αλλοδαπών και ημεδαπών, όπως και στις διανυκτερεύσεις τους με την πληρότητα να φτάνει στο +10,8% από 40,1% το 2020 σε 50,9% το 2021.

3.2.4. Αφίξεις και διανυκτερεύσεις σε καταλύματα σύντομης διαμονής τα έτη 2019 – 2020 – 2021

Πίνακας 10

Αφίξεις – Διανυκτερεύσεις σε καταλύματα σύντομης διαμονής (2019 -2021)

		2020	2021	2020 vs 2021
Μύκονος	Αφίξεις αλλοδαπών	48.927	87.516	+44%
	Αφίξεις ημεδαπών	12.593	9.321	-26%
	Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών	158.157	342.861	+54%
	Διανυκτερεύσεις ημεδαπών	42.840	39.627	-8%
Σύνολο Κυκλάδων	Αφίξεις αλλοδαπών	233.630	538.602	+56%
	Αφίξεις ημεδαπών	154.106	202.299	+24%
	Διανυκτερεύσεις αλλοδαπών	907.336	1.851.683	+51%
	Διανυκτερεύσεις ημεδαπών	565.363	673.468	+16%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Στο σύνολο των Κυκλάδων παρατηρούμε μία αύξηση το 2021 κατά +56% στις αφίξεις αλλοδαπών σε καταλύματα σύντομης διαμονής σε σχέση με το 2020 (από 233.630 το 2020 σε 538.602 το 2021), αύξηση κατά +24% στις αφίξεις ημεδαπών (από 154106 το 2020 σε 202299 το 2021), αύξηση κατά +51% στις διανυκτερεύσεις αλλοδαπών (από 907.336 το 2020 σε 1.851.683 το 2021) και αύξηση +16% στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών (από 565.363 το 2020 σε 673.468 το 2021).

Στο νησί της Μυκόνου υπάρχει μια αύξηση κατά +44% στις αφίξεις αλλοδαπών το 2021 (από 48.927 το 2020 σε 87516 το 2021), μια μείωση κατά -26% στις αφίξεις ημεδαπών το 2021 (από 12.593 το 2020 σε 9.321 το 2021). Υπάρχει μία αύξηση κατά +54% στις διανυκτερεύσεις αλλοδαπών το 2021 (από 158.157 το 2020 σε 342.861 το 2021) αλλά και μια μείωση κατά -8% το 2021 στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών (από 42.840 το 2020 σε 39.627 το 2021).

3.2.5. Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα τα έτη 2019 – 2020

Πίνακας 11

Διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα (2019 – 2020)

		2019	2020	2019 vs 2020
Ενότητα Μυκόνου	Αλλοδαποί	1.963.107	354.393	-82%
	Ημεδαποί	108.405	61.403	-43%
Κυκλάδες	Αλλοδαποί	5.103.374	1.071.403	-79%
	Ημεδαποί	911.690	494.588	-46%
Σύνολο Κυκλάδων		6.015.064	1.565.991	-74%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Οι Κυκλάδες αντιπροσωπεύουν το 2020 το 5% των διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα σημειώνοντας μείωση κατά – 74% (από 6.015.064 το 2019 σε 1.565.991 το 2020). Οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών σε ξενοδοχειακά καταλύματα των Κυκλάδων σημειώνουν μείωση κατά – 79% (από 5.103.374 το 2019 σε 1.071.403 το 2020), ενώ των ημεδαπών μείωση κατά -46% (από 911.690 το 2019 σε 494588 το 2020).

Η ενότητα της Μυκόνου κατέγραψε αρνητική ποσοστιαία μεταβολή κατά -82% στις διανυκτερεύσεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα αλλοδαπών (από 1.963.107 το 2019 σε 354.393

το 2020) και κατά -43% στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών (από 108.405 το 2019 σε 61403 το 2020).²⁷

3.2.6. Διακινηθέντες εσωτερικού στο νησί της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020 – 2021

Πίνακας 12

Διακινηθέντες εσωτερικού στη Μύκονο (2019 – 2021)

	2019	2020	2021	2019 vs 2020	2020 vs 2021
Λιμάνι Μυκόνου					
Διακινηθέντες κατά την αποβίβαση (κατάπλοι)	846.011	237.223	480.318	-72%	+51%
Διακινηθέντες κατά την επιβίβαση (απόπλοι)	821.756	230.399	472.664	-72%	+50%
Σύνολο διακινηθέντων επιβατών	1.667.767	467.622	952.982	-72%	+51%
Σύνολο Κυκλάδων					
Διακινηθέντες κατά την αποβίβαση	7.444.692	3.124.195	5.119.100	-58%	+39%
Διακινηθέντες κατά την επιβίβαση	7.348.321	3.043.440	5.083.314	-58%	+40%
Σύνολο διακινηθέντων επιβατών	14.793.013	6.167.635	10.202.414	-58%	+39%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Για τους διακινηθέντες εσωτερικού στις Κυκλάδες το έτος 2020 παρατηρείται μια μείωση κατά -58%. Πιο συγκεκριμένα ο αριθμός μειώθηκε το 2020 σε 6.167.635 σε σχέση με το 2019 που ήταν 14.793.013.

²⁷ TornosNews.gr (Φεβρουάριος 2022). INSETE | Οι τουριστικές απώλειες ανά Περιφέρεια το 2020. TornosNews.gr. Διαθέσιμο σε: <https://www.tornosnews.gr/foreis/sete/55134-insete-%7C-oi-toyristikes-apoleies-ana-perifereia-to-2020.html> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2022)

Για το νησί της Μυκόνου η μείωση ανήλθε στο -72% (από 1.667.767 επιβάτες το 2019 σε 467.622 το 2020).

Παρατηρείται όμως μια αύξηση του ποσοστού των επιβατών στις Κυκλάδες κατά +39% το έτος 2021 (από 6.167.635 επιβάτες το 2020 σε 1.020.244 επιβάτες το 2021). Και για το νησί της Μυκόνου υπάρχει ανοδική πορεία με ποσοστό 51% το 2021 (συγκεκριμένα από 467.622 επιβάτες το 2020 σε 952.982 επιβάτες το 2021).²⁸

3.2.7. Αφίξεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα τα έτη 2019 -2020

Η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου υποδέχθηκε το 19% των επισκεπτών που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020 και σημείωσε μείωση κατά 77% σε σύγκριση με το 2019 από 6,9 εκατ. σε 1,6 εκατ.

Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 29% στο σύνολο των τουριστικών εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020, παρουσιάζοντας μείωση κατά 76% σε σύγκριση με το 2019 (από 5,2 δις ευρώ σε 1,3 δις ευρώ).

Η μέση δαπάνη αυξήθηκε κατά 6% (από 751 ευρώ σε 799 ευρώ).

Πίνακας 13

Αφίξεις σε ξενοδοχειακά καταλύματα (2019 – 2020)

		2019	2020	2019 vs 2020
Μύκονος	Αλλοδαποί	573.126	89.767	-84%
	Ημεδαποί	43.141	20.260	-53%
Κυκλάδες	Αλλοδαποί	1.529.882	281.880	-82%
	Ημεδαποί	339.073	160.347	-53%
Σύνολο Κυκλάδων		1.868.955	442.227	-76%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

²⁸ Ίκκος Α., Λάμπρου, Ε. (Οκτώβριος 2021). Στατιστικό Δελτίο. *INSETE INTELLIGENCE* (No. 68). Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/Bulletin_2110.pdf (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου 2022).

Οι Κυκλάδες αντιπροσωπεύουν το 2020 το 5% των αφίξεων σε ξενοδοχειακά καταλύματα σημειώνοντας μείωση κατά -76% (από 1.868.955 το 2019 σε 442.227 το 2020. Οι αφίξεις αλλοδαπών σε ξενοδοχειακά καταλύματα των Κυκλάδων σημείωσαν μεγάλη μείωση κατά -82% (από 1.529.882 το 2019 σε 281.880 το 2020) ενώ των ημεδαπών μείωση κατά -53% (από 339.073 το 2019 σε 160.347 το 2020)

Η ενότητα της Μυκόνου σημείωσε μείωση κατά – 84% στις αφίξεις αλλοδαπών (από 573.126 το 2019 σε 89.767 το 2020) και μείωση κατά -53% στις αφίξεις ημεδαπών (από 43.141 το 2019 σε 20.260 το 2020).²⁹

3.2.8. Αφίξεις σε κάμπινγκ της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020

Πίνακας 14

Αφίξεις σε κάμπινγκ της Μυκόνου (2019 – 2020)

		2019	2020	2019 vs 2020
Μύκονος	Αλλοδαποί	5.470	1.342	-75%
	Ημεδαποί	128	159	+24%
Κυκλάδες	Αλλοδαποί	45.387	8.989	-80%
	Ημεδαποί	12.247	13.089	+7%
Σύνολο		57.634	22.078	-62%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Οι Κυκλάδες αντιπροσωπεύουν το 2020 το 10,6% των συνολικών αφίξεων σε κάμπινγκ σημειώνοντας μείωση κατά – 62% σε σύγκριση με το 2019 (από 57.634 το 2019 σε 22.078 το 2020).

Οι αφίξεις αλλοδαπών σε κάμπινγκ των Κυκλάδων σημείωσαν μείωση κατά -80% (από 45.387 το 2019 σε 13.089 το 2020).

²⁹ TornosNews.gr (Φεβρουάριος 2022). INSETE | Οι τουριστικές απώλειες ανά Περιφέρεια το 2020.

TornosNews.gr. Διαθέσιμο σε: <https://www.tornosnews.gr/foreis/sete/55134-insete-%7C-oi-toyristikes-apoleies-ana-perifereia-to-2020.html> (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου, 2022)

Στην ενότητα της Μυκόνου καταγράφηκε αρνητική ποσοστιαία μεταβολή στις αφίξεις αλλοδαπών κατά -75% (από 5.470 το 2019 σε 1.342 το 2020) ενώ παρουσίασε αύξηση κατά 24% στις αφίξεις ημεδαπών (από 128 το 2019 σε 159 το 2020).³⁰

3.2.8.1. Διανυκτερεύσεις σε κάμπινγκ της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020

Πίνακας 15

Διανυκτερεύσεις σε κάμπινγκ της Μυκόνου (2019 – 2020)

		2019	2020	2019 vs 2020
Μύκονος	Αλλοδαποί	16.271	3.108	-81%
	Ημεδαποί	411	390	-5%
Κυκλάδες	Αλλοδαποί	43.248	20.680	-86%
	Ημεδαποί	43.703	33.437	-30%
Σύνολο		190.951	54.117	-72%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Οι Κυκλάδες αντιπροσωπεύουν το 2020 το 6% των συνολικών διανυκτερεύσεων σε κάμπινγκ σημειώνοντας μείωση κατά -72% σε σύγκριση με το 2019 (από 190.951 χιλ. το 2019 σε 54.117 χιλ. το 2020).

Οι διανυκτερεύσεις αλλοδαπών σε κάμπινγκ των Κυκλάδων σημείωσαν μείωση κατά - 86% (από 43248 χιλ. το 2019 σε 20.680 χιλ. το 2020), ενώ των ημεδαπών μείωση -30% (από 47703 χιλ. το 2019 σε 33.437 χιλ το 2020).

Η ενότητα της Μυκόνου σημείωσε και αυτή αρνητική ποσοστιαία μεταβολή -81% στις διανυκτερεύσεις αλλοδαπών (από 16.271 χιλ το 2019 σε 3.108 χιλ. το 2020) και μείωση κατά - 5% στις διανυκτερεύσεις ημεδαπών (από 411 το 2019 σε 390 το 2020).³¹

³⁰ TornosNews.gr (Φεβρουάριος 2022). INSETE | Οι τουριστικές απώλειες ανά Περιφέρεια το 2020.

TornosNews.gr. Διαθέσιμο σε: <https://www.tornosnews.gr/foreis/sete/55134-insete-%7C-oi-toyristikes-apoleies-ana-perifereia-to-2020.html> (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου, 2022)

³¹ TornosNews.gr (Φεβρουάριος 2022). INSETE | Οι τουριστικές απώλειες ανά Περιφέρεια το 2020.

TornosNews.gr. Διαθέσιμο σε: <https://www.tornosnews.gr/foreis/sete/55134-insete-%7C-oi-toyristikes-apoleies-ana-perifereia-to-2020.html> (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου, 2022)

3.2.9 Κίνηση κρουαζιερόπλοιων στο λιμάνι της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020 – 2021

Πίνακας 16

Κίνηση κρουαζιερόπλοιων στο λιμάνι της Μυκόνου (2019 - 2021)

	2019	2020	2021	2019 vs 2020	2020 vs 2021
Μύκονος					
Αριθμός Κρουαζιερόπλοιων	550	17	252	-97%	+93%
Αριθμός αφίξεων	787.490	914	201.821	-100%	+99%
Κυκλάδες					
Αριθμός Κρουαζιερόπλοιων	1.316	35	537	-97%	+93%
Αριθμός αφίξεων	1.827.175	1976	321.126	-100%	+99%

Πηγή: Ένωση Λιμένων Ελλάδος – Επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Τα στατιστικά στοιχεία κρουαζιέρα που σημειώθηκαν το 2020 δείχνουν μια σημαντική μείωση, η οποία ανέρχεται σε ποσοστό -97% στον αριθμό κρουαζιερόπλοιων στις Κυκλάδες (από 1316 κρουαζιερόπλοια το 2019 σε 35 το 2020) μ αριθμό αφίξεων μειωμένο κατά 100% (από 1.827.175 το 2019 σε 1.976 το 2020).

Στο νησί της Μυκόνου σημειώθηκε τεράστια πτώση το 2020 με ποσοστό -97% στον αριθμό κρουαζιερόπλοιων (από 550 το 2019 σε 17 το 2020). Επίσης, παρατηρείται πτώση κατά -100% στον αριθμό αφίξεων (από 787.490 το 2019 σε 914 το 2020).

Παρατηρούμε, όμως, μια αύξηση το 2021 στο σύνολο των Κυκλάδων σχετικά με τον αριθμό κρουαζιερόπλοιων κατά +93% (από 35 το 2020 σε 537 το 2021) και στο σύνολο των αφίξεων αύξηση κατά +99% (από 1976 το 2020 σε 321.126 το 2021).

Και στο νησί της Μυκόνου παρατηρείται μια αύξηση κατά +93% το 2021 στον αριθμό των κρουαζιερόπλοιων (από 17 το 2020 σε 252 το 2021) και στις αφίξεις αύξηση +99% (από 914 το 2020 σε 201.821 το 2021).³²

3.2.10. Επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους τα έτη 2019 – 2020 – 2021

Πίνακας 17

Επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους (2019 – 2021)

	2019	2020	2021	2019 vs 2020	2020 vs 2021
Μύκονος					
Μουσεία	11.350	2.181	3.543	-81%	+38%
Αρχαιολογικοί χώροι	172.665	19.327	78.808	-89%	+75%
Κυκλάδες					
Μουσεία	535.992	115.611	304.008	-78%	+62%
Αρχαιολογικοί χώροι	1.495.773	336.136	866.204	-78%	+61%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Την περίοδο 2019 – 2020 οι επισκέψεις στα μουσεία των Κυκλάδων παρουσίασαν μείωση κατά -78% (από 535.992 επισκέπτες το 2019 σε 115.611 επισκέπτες το 2020). Στους αρχαιολογικούς χώρους, ομοίως παρουσιάστηκε μείωση επισκεπτών κατά -78% (από 1.495.773 επισκέπτες το 2019 σε 336.136 επισκέπτες το 2020).

Στο νησί της Μυκόνου τα στοιχεία που παρουσιάζονται είναι αρνητικά και συγκεκριμένα παρατηρείται μείωση κατά -81% στους επισκέπτες των μουσείων (από 11.350 επισκέπτες το

³² Ίκκος Α., Λάμπρου, Ε. (Οκτώβριος 2021). Στατιστικό Δελτίο. *INSETE INTELLIGENCE* (No. 68). Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/Bulletin_2110.pdf (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου 2022).

2019 σε 2181 επισκέπτες το 2020) όπως και μείωση στους επισκέπτες των αρχαιολογικών χώρων κατά -89% (από 172.665 επισκέπτες το 2019 σε 193.327 επισκέπτες το 2020).

Το 2021 παρατηρείται μια ανοδική πορεία στο σύνολο των Κυκλάδων στις επισκέψεις των μουσείων, αύξηση κατά +62% (από 115.611 σε 304.008) και στους αρχαιολογικούς χώρους αύξηση +61% (από 336.136 το 2020 σε 866.204 το 2021).

Στη Μύκονο παρατηρούμε μια άνοδο στις επισκέψεις στα μουσεία κατά +38% το 2021 (από 2181 το 2020 σε 3.543 το 2021 και κατά +75% στους αρχαιολογικούς χώρους (από 19.327 το 2020 σε 78.808 το 2021)).³³

3.2.10.1. Εισπράξεις της Μυκόνου από μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους τα έτη 2019 - 2020

Πίνακας 18

Εισπράξεις από μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους της Μυκόνου (2019 – 2020)

	2019	2020	2019 vs 2020
Μύκονος			
Μουσεία	32.800	6.004	-82%
Αρχαιολογικοί χώροι	1.721.964	181.830	-89%
Κυκλάδες			
Μουσεία	39.832	84.700	-78%
Αρχαιολογικοί χώροι	4.912.183	656.457	-87%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., Επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Την περίοδο 2019 – 2020 οι εισπράξεις στα μουσεία των Κυκλάδων καταγράφουν πτώση -78% (από 391.832 χιλ. ευρώ το 2019 σε 84.700 χιλ. ευρώ το 2020).

³³ Ίκκος Α., Λάμπρου, Ε. (Οκτώβριος 2021). Στατιστικό Δελτίο. *INSETE INTELLIGENCE* (No. 68). Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/Bulletin_2110.pdf (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου 2022).

Συγκεκριμένα, η Μύκονος σημείωσε πτώση -82% (από 32.800 χιλ. ευρώ το 2019 σε 6.004 χιλ. ευρώ το 2020).

Την ίδια περίοδο 2019 -2020, οι εισπράξεις στους αρχαιολογικούς χώρους των Κυκλάδων καταγράφουν πτώση κατά -87% (από 4.912.183 εκ. ευρώ το 2019 σε 656.457 χιλ. ευρώ το 2020).

Το νησί της Μυκόνου παρουσίασε πτώση -89% (από 1.721.964 εκ. ευρώ το 2019 σε 656.457 χιλ. ευρώ το 2020).³⁴

3.2.11. Πληρότητα ξενοδοχειακών καταλυμάτων της Μυκόνου τα έτη 2019 -2020

Πίνακας 19

Πληρότητα ξενοδοχειακών καταλυμάτων της Μυκόνου (2019 – 2020)

	2019	2020
Μύκονος	66%	41%
Σύνολο Νοτίου Αιγαίου	58%	40%

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Την περίοδο 2019 -2020 η πληρότητα των ξενοδοχειακών καταλυμάτων της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου σημείωσε επιδείνωση από 58% το 2019 σε 40% το 2020.

Η ενότητα της Μυκόνου είχε κι αυτή πτωτική πορεία από 66% το 2019 σε 41% το 2020.³⁵

³⁴ Insete Intelligence (2020). *Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Ετήσια Έκθεση Ανταγωνιστικότητας και Διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του Τουρισμού για το έτος 2019*. INSETE INTELLIGENCE. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/20-12_South_Aegean-1.pdf (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου 2022)

³⁵ TornosNews.gr (Φεβρουάριος 2022). INSETE | Οι τουριστικές απώλειες ανά Περιφέρεια το 2020. *TornosNews.gr*. Διαθέσιμο σε: <https://www.tornosnews.gr/foreis/sete/55134-insete-%7C-oi-toyristikes-apoleies-ana-perifereia-to-2020.html> (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου, 2022)

3.2.12. Ξενοδοχειακό δυναμικό στο νησί της Μυκόνου τα έτη 2019 -2020 -2021

Πίνακας 20

Ξενοδοχειακό δυναμικό στη Μύκονο (2019 – 2021)

2019							
		5*	4*	3*	2*	1*	ΣΥΝΟΛΟ
Μύκονος	Μονάδες	46	54	35	26	32	193
	Δωμάτια	2.463	1.952	1.139	596	440	6.590
	Κλίνες	5.041	4.003	2.292	1.179	879	13.394
Σύνολο Κυκλάδων	Μονάδες	220	394	534	802	204	2.154
	Δωμάτια	31.949	34.893	20.532	20.941	3.197	111.512
	Κλίνες	66.412	70.705	40.151	40.130	6.283	223.681
2020							
Μύκονος	Μονάδες	50	56	39	23	29	197
	Δωμάτια	2.782	1.977	1.311	520	383	6.973
	Κλίνες	5.833	4.108	2.653	1.021	752	14.367
Σύνολο Κυκλάδων	Μονάδες	234	410	557	796	198	2.195
	Δωμάτια	33.291	35.325	21.104	20.714	3.081	113.515
	Κλίνες	69.555	71.718	41.404	39.790	6.067	228.534
2021							
Μύκονος	Μονάδες	59	62	37	24	26	208
	Δωμάτια	3.051	2.206	1.247	485	341	7.330
	Κλίνες	6.815	4.560	2.538	946	669	15.528
Σύνολο Κυκλάδων	Μονάδες	259	436	579	775	192	2.241
	Δωμάτια	34.404	36.564	21.649	19.611	2.982	115.210
	Κλίνες	72.376	74.361	42.548	37706	5.871	232.862

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, Επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Το ξενοδοχειακό δυναμικό στις Κυκλάδες τα έτη 2019 έως 2021 ακολουθεί μια μικρή ανοδική πορεία. Πιο συγκεκριμένα οι μονάδες το 2019 ήταν συνολικά 2.154, το 2020 2.195 και 2.241 το 2021. Τα δωμάτια το 2019 ήταν 111.512, 113.515 το 2020 και 115.210 το 2021. Οι κλίνες παρουσιάζουν, επίσης, ανοδική πορεία καθώς το 2019 ήταν 223.681, το 2020 ανέβηκαν στα 228.534 και το 2021 έφταναν τις 232.862.

Για το νησί της Μυκόνου παρατηρείται μια μικρή άνοδος κάθε έτος. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τις μονάδες συνολικά, το 2019 ήταν 193 και 197 το 2020, ενώ το 2021 ήταν 206. Ανοδική πορεία κατά έτος παρουσιάζουν και τα δωμάτια. 6590 δωμάτια υπήρχαν το 2019, ενώ το 2020 ανήλθαν σε 6973. Το 2021 έφτασαν τα 7.330 δωμάτια. Τέλος, οι κλίνες το 2019 ήταν 13.394, το 2020 14.367 και το 2021 15.528.³⁶

3.2.13. Διακινηθέντες εσωτερικού στο λιμάνι της Μυκόνου τα έτη 2019 – 2020

Πίνακας 21

Διακινηθέντες εσωτερικού στο λιμάνι της Μυκόνου (2019 – 2020)

	2019	2020	2021
Μύκονος	1.667.767	467.622	-72%
Κυκλάδες	12.155.405	4.983.195	-59%

Πηγή: ΕΛ. ΣΤΑΤ., επεξεργασία INSETE INTELLIGENCE

Την περίοδο 2019 – 2020 η διακίνηση επιβατών στο λιμάνι των Κυκλάδων κατέγραψε πτώση κατά -59% (από 12.155.405 εκατ. το 2019 σε 4.983.195 το 2020).

Και η Περιφερειακή Ενότητα της Μυκόνου παρουσίασε πτώση κατά -72% (από 1.667.767 εκατ. το 2019 σε 467.622 χιλ. το 2020).³⁷

³⁶ Ίκκος Α., Λάμπρου, Ε. (Οκτώβριος 2021). Στατιστικό Δελτίο. *INSETE INTELLIGENCE* (No. 68). Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/Bulletin_2110.pdf (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου 2022).

³⁷ Insete Intelligence (2020). *Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Ετήσια Έκθεση Ανταγωνιστικότητας και Διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του Τουρισμού για το έτος 2019*. INSETE INTELLIGENCE. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/20-12_South_Aegean-1.pdf (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου 2022)

3.2.14. Κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με υποχρέωση τήρησης διπλογραφικών βιβλίων στους κλάδους των καταλυμάτων (κλάδοι 55 της ταξινόμησης NACE Ανάθ.2) στο νησί της Μυκόνου Φεβρουάριο και Μάρτιο του 2021 και 2022

Πίνακας 22

Κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με υποχρέωση τήρησης διπλογραφικών βιβλίων στους κλάδους καταλυμάτων της Μυκόνου (Φεβρουάριος/ Μάρτιος 2021 και 2022)

Κύκλος Εργασιών (σε ευρώ)					Μεταβολή (%)	
Μύκονος	2/2021	3/2021	2/2022	3/2022	2/2021 vs 2/2022	3/2021 vs 3/2022
		359.131	338.926	1.288.886	1.380.175	258,9

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Για τον κύκλο εργασιών επιχειρήσεων με υποχρέωση τήρησης διπλογραφικών βιβλίων στους κλάδους των καταλυμάτων στο νησί της Μυκόνου παρατηρείται μια αύξηση κατά 258,9% το μήνα Φεβρουάριο του 2022 (από 359.131 χιλ που ήταν ο κύκλος εργασιών τον 2/2021 πήγε στο 1.288.886 εκ. ευρώ τον 2/2022). Και το μήνα Μάρτιο έχουμε μια αύξηση κατά 307,2% το 2022 (από 338.926 χιλ. που ήταν τον 3/2021 ο κύκλος εργασιών έφτασε το 1.380.175 εκ. ευρώ τον 3/2022.³⁸

³⁸ Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2022). Δελτίο Τύπου: Εξέλιξη κύκλου εργασιών Επιχειρήσεων παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, Φεβρουάριος 2022. Διαθέσιμο σε: <https://www.statistics.gr/documents/20181/9caee029-fb37-371d-ba73-96b1889cc3c2> (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου, 2022)

3.2.15. Κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με υποχρέωση τήρησης διπλογραφικών βιβλίων στους κλάδους των καταλυμάτων (κλάδοι 55 της ταξινόμησης NACE Ανάθ.2) στο νησί της Μυκόνου

Πίνακας 23

Κύκλος εργασιών επιχειρήσεων με υποχρέωση τήρησης διπλογραφικών βιβλίων στους κλάδους καταλυμάτων της Μυκόνου

Κύκλος Εργασιών (σε ευρώ)					Μεταβολή (%)	
Μύκονος	10/2020	11/2020	10/2021	11/2021	10/2020 vs 10/2021	11/2020/2021
	446.544	78.205	1.299.385	405.237	191,0	418,2

Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Για τον κύκλο εργασιών επιχειρήσεων με υποχρέωση τήρησης διπλογραφικών βιβλίων στον κλάδο υπηρεσιών εστίασης παρατηρούμε ότι τον Οκτώβριο του 2021 υπάρχει μια αύξηση σε ποσοστό 191% (από 446.544 το 10/2020 σε 1.299.385 εκ. το 10/2021).

Το Νοέμβριο του 2021 παρατηρείται μια αύξηση της τάξης του 418,2% (από 78.205 χιλ. τον 11/2020 σε 405.237 χιλ. τον 11/2021).³⁹

³⁹ Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2022). Δελτίο Τύπου: Εξέλιξη κύκλου εργασιών Επιχειρήσεων παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, Φεβρουάριος 2022. Διαθέσιμο σε: <https://www.statistics.gr/documents/20181/9caee029-fb37-371d-ba73-96b1889cc3c2> (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου, 2022)

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΕΠΑΝΕΚΚΙΝΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στην Ελλάδα σήμερα, εξαιτίας και των συνεπειών του κορονοϊού, διαμορφώνεται μια απαξιώτικη στάση απέναντι στον τουρισμό (είναι «μονοκαλλιέργεια», είναι ευάλωτος στη συγκυρία, είναι εποχική δραστηριότητα κ.ά.). Ο τουρισμός όμως έχει σημαντική συνεισφορά τόσο στο ΑΕΠ όσο και στην απασχόληση.

Χρειάζεται λοιπόν μια μεσομακροπρόθεσμη στρατηγική για τον τουρισμό, ενταγμένη στο πλαίσιο μιας γενικότερης στρατηγικής ανάπτυξης της χώρας προς την κατεύθυνση της οικονομίας της γνώσης, που θα οδηγήσει στην ακόμη μεγαλύτερη συμβολή του τουρισμού στην ελληνική οικονομία. Μια στρατηγική που θα δίνει τη συνολική κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να κινηθεί η τουριστική δραστηριότητα και στην οποία πρέπει να προσδιοριστούν και οι κατευθύνσεις των δράσεων τόσο του ιδιωτικού τομέα όσο και του κράτους που προσδιορίζει το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί (θεσμικό, κίνητρα, υποδομές κ.λπ.).

Η αγορά του μαζικού τουρισμού είναι παγκόσμια και πολύ ανταγωνιστική. Οι Tour Operators ή οι διαδικτυακοί μεσάζοντες, έχοντας απευθείας πρόσβαση στον τελικό καταναλωτή, έχουν τεράστια δύναμη. Κεντρική επιδίωξη λοιπόν πρέπει να είναι ο ελληνικός τουρισμός να βελτιώσει τη διαπραγματευτική του δύναμη απέναντί τους και να καταφέρει σταδιακά να απευθυνθεί κατευθείαν στην αγορά, ώστε ένα πολύ μεγαλύτερο μέρος της τουριστικής δαπάνης να μένει στις ελληνικές επιχειρήσεις. Θα πρέπει, επίσης, να αντιμετωπιστούν άλλα βασικά προβλήματα του τουρισμού, όπως η χαμηλή κατά κεφαλήν τουριστική δαπάνη, η εποχικότητα, οι περιορισμένες συνέργειές του με την τοπική και εθνική οικονομία, το ότι είναι ευάλωτος στη συγκυρία, το ότι παρουσιάζει μεγάλη γεωγραφική συγκέντρωση κ.λπ.

Πρέπει να συνεχίσουμε να έλκουμε μεγάλο αριθμό τουριστών, απομακρυνόμενοι όμως από τη λογική του κακώς εννοούμενου «μαζικού τουρισμού» μέσω της βελτίωσης της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών και υποδομών και της ανάδειξης, προβολής και προστασίας του βασικού συγκριτικού πλεονεκτήματος της χώρας, δηλαδή του φυσικού, λαογραφικού και πολιτιστικού κεφαλαίου της. Μέσω της διαφοροποίησης σε άλλες μορφές τουρισμού (πολιτισμικός, ιατρικός, αγροτουρισμός κ.λπ.). Μέσω της ανάπτυξης συνεργειών μέσα στον τουριστικό κλάδο αλλά και με την υπόλοιπη οικονομία. Τέλος, μέσω της προσέλκυσης ατόμων

από τρίτες χώρες, για να έρθουν να ζήσουν ή και να εργαστούν (κυρίως εξ αποστάσεως) στην Ελλάδα (π.χ. συνταξιούχοι και άτομα υψηλής εξειδίκευσης).

Από την πλευρά του Δημοσίου χρειάζονται πολιτικές για την αναβάθμιση τόσο των υποδομών και της παρεχόμενης πρωτοβάθμιας υγείας στις τουριστικές περιοχές όσο και της παρεχόμενης εκπαίδευσης (σχολές τουριστικών επαγγελμάτων, Τμήματα τουρισμού στα ΑΕΙ κ.λπ.), για την καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας στον κλάδο κ.λπ. Όσο για τις ενισχύσεις που θα δοθούν στους ιδιώτες, θα πρέπει να στοχεύουν στη μετακίνηση της τουριστικής δραστηριότητας στην αλυσίδα αξίας, ώστε να παράγει πιο σύνθετα και ποιοτικά προϊόντα και υπηρεσίες, στην ενίσχυση της διαφοροποίησης του προϊόντος (πολιτιστικός, ιστορικός, θρησκευτικός, ιαματικός κ.λπ. τουρισμός), στην ανταπόκριση στα κριτήρια προστασίας και αναβάθμισης του περιβάλλοντος, στην αύξηση των συνεργειών με την τοπική και εθνική οικονομία.

Η χώρα θα πρέπει να βελτιώσει την τουριστική της υποδομή, να επεκτείνει την εποχικότητα, να προστατεύσει τη φυσική της ομορφιά και το περιβάλλον και να δημιουργήσει ένα σταθερό νομικό πλαίσιο για επενδύσεις στο πεδίο του τουρισμού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η διάρκεια της κρίσης δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστεί με ακρίβεια. Με βάση τη μέχρι στιγμής εξέλιξη της πανδημίας στην Ελλάδα ιδιαίτερα σε σχέση με τους κύριους ανταγωνιστές μας όπως η Ισπανία και η Ιταλία, η Γαλλία και η Πορτογαλία. Η Ελλάδα έχει τη δυνατότητα να βελτιώσει τη θέση της και να ανακάμψει πιο γρήγορα από τις άλλες αγορές. Η μεγάλη διασπορά της πελατειακής της βάσης αποτελεί ένα πλεονέκτημα που της δίνει τη δυνατότητα να εκμεταλλευτεί τις διάφορες αγορές καθώς θα επανακάμπτουν.

Η διαφαινόμενη ανάκαμψη της Ασίας και ιδιαίτερα της Κίνας πριν από τις παραδοσιακές μας αγορές σε συνδυασμό με τη συγκριτικά καλύτερη εικόνα της χώρας μας σε σχέση με τον ανταγωνισμό, δημιουργεί τη δυνατότητα για περαιτέρω άνοιγμα στην αγορά αυτή.

Προϋπόθεση για όλα τα παραπάνω είναι να έχει αντιμετωπιστεί η νόσος από ιατρικής πλευράς και να μην έχει πληγεί ο παραγωγικός ιστός της τουριστικής δραστηριότητας από την παράταση της πανδημίας για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η διατήρηση του παραγωγικού ιστού, όχι μόνο του τουρισμού, μέχρι τη λήξη της κρίσης αποτελεί κύριο μέλημα όλων των κυβερνήσεων. Η παρέμβαση σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα συμβάλλει περαιτέρω προς αυτή την κατεύθυνση.⁴⁰

Οι τουριστικές εισπράξεις στην Ελλάδα την περίοδο 2019 -2020 μειώθηκαν κατά 76% από 17,7 δις ευρώ το 2019 σε 4,3 δις ευρώ το 2020.

Η μέση δαπάνη ανά επίσκεψη ανά περιφέρεια στην Ελλάδα το 2020 αυξήθηκε κατά 8% σε σχέση με το 2019 στα 520 ευρώ.

Οι διεθνείς αεροπορικές αφίξεις την περίοδο 2019 -2020 σημείωσε μείωση κατά 73% (από 21,6 εκατ. σε 5,9 εκατ.

Η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου υποδέχθηκε το 19% των επισκέψεων που καταγράφηκαν στις περιφέρειες της Ελλάδας το 2020 και σημείωσε μείωση κατά 77% σε σύγκριση με το 2019 από 6,9 εκατ. σε 1,6 εκατ.. Η περιφέρεια κατέχει μερίδιο 29% στο σύνολο των τουριστικών

⁴⁰ Ίγκκος Α., Ρασσούλη, Γ. (6 Απριλίου 2020). *Η πανδημία του Covid - 19 και ο ελληνικός τουρισμός*. INSETE Intelligence. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/04/2004_COVID-19_Greek_Tourism.pdf (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου 2022)

εισπράξεων που καταγράφηκαν στην Ελλάδα το 2020 παρουσιάζοντας μείωση κατά 76% σε σύγκριση με το 2019 από 5,2 δις ευρώ σε 1,3 δις ευρώ. Η μέση δαπάνη αυξήθηκε κατά 6% από 751 ευρώ σε 799 ευρώ.⁴¹

⁴¹ AthensVoice (Φεβρουάριος 2022). *Πόσο επηρεάστηκε ο ελληνικός τουρισμός από την πανδημία*. Διαθέσιμο σε: <https://www.athensvoice.gr/epikairotita/ellada/744829/poso-epireastike-o-ellinikos-toyrismos-apo-tin-pandimia/> (Ανακτήθηκε 23 Αυγούστου, 2022)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ηλεκτρονικές πηγές

Αποτύπωση Επιπτώσεων πανδημίας Covid-19 επί της τουριστικής δραστηριότητας των 13 Περιφερειών της Χώρας. Ομαδική εργασία φοιτητών Τμήματος Τουρισμού. Κέρκυρα: Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμο σε: http://www.pepionia.gr/wp-content/uploads/2020/12/PANDHMIA_TOURISMOS.pdf (Ανακτήθηκε 10 Αυγούστου, 2022)

AthensVoice (Φεβρουάριος 2022). *Πόσο επηρεάστηκε ο ελληνικός τουρισμός από την πανδημία.* Διαθέσιμο σε: <https://www.athensvoice.gr/epikairotitia/ellada/744829/poso-epireastike-o-ellinikos-toyrismos-apo-tin-pandimia/> (Ανακτήθηκε 23 Αυγούστου, 2022)

Γιαννάτος, Σ. (Μάιος 2021). *Ελληνικός τουρισμός: Κρίσιμη, καθοριστική αλλά με προοπτικές η φετινή σεζόν.* ΕΜΕΑ. Διαθέσιμο σε: <https://emea.gr/epicheiriseis/toyrismos/630404/ellinikos-tourismos-krisimi-kathoristiki-alla-me-prooptikes-i-fetini-sezon/2/> (Ανακτήθηκε 9 Αυγούστου, 2022)

Cyclades Voice. *Πώς ξεκίνησε η μόδα της Μυκόνου.* Διαθέσιμο σε: <https://www.cycladesvoice.gr/?aid=50709> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2022)

Γυμνάσιο Βούναργου (2015). Τα οφέλη και οι αρνητικές συνέπειες του τουρισμού για μία χώρα Διαθέσιμο σε: <http://gym-vounarg.ilei.sch.gr/autosch/joomla25/index.php/2014-04-06-21-10-08/2014-10-08-20-45-08/g-gymnasiou/143-2015-01-15-20-23-51> (Ανακτήθηκε 3 Αυγούστου, 2022)

Εγκυκλοπαίδεια - Titanica. *Έννοια του τουρισμού.* Διαθέσιμο σε: <https://gr.ninanelsonbooks.com/significado-de-turismo> (Ανακτήθηκε 5 Αυγούστου, 2022).

Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2022). Δελτίο Τύπου: Εξέλιξη κύκλου εργασιών Επιχειρήσεων παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, Φεβρουάριος 2022. Διαθέσιμο σε: <https://www.statistics.gr/documents/20181/9caee029-fb37-371d-ba73-96b1889cc3c2> (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου, 2022).

Ίγκος Ά, Κουτσός, Σ. (2021). *Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία το 2020.* Μελέτη. Αθήνα: INSETE INTELLIGENCE. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/21_11_Tourism_and_Greek_Economy_2019-2020.pdf (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου, 2022)

Ίγκος Α., Λάμπρου, Ε. (Οκτώβριος 2021). *Στατιστικ Δελτίο.* INSETE INTELLIGENCE (No. 68). Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/11/Bulletin_2110.pdf (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου 2022).

Ίγκος Α., Ρασσούλη, Γ. (6 Απριλίου 2020). *Η πανδημία του Covid - 19 και ο ελληνικός τουρισμός*. *INSETE Intelligence*. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/04/2004_COVID-19_Greek_Tourism.pdf (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου 2022)

Ίγκος Α., Ρασσούλη Γ.,Καραγκούνη, Α. (Οκτώβριος 2021). *Ο Τουρισμός το 2040, Οι κύριες τάσεις που θα διαμορφώσουν το μονοπάτι του ταξιδιού στον Τουρισμό*. Μελέτη Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων. *INSETE INTELLIGENCE*. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2021/12/%CE%A3%CE%95%CE%A4%CE%95_%CE%9F_%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CF%84%CE%BF_2040-1.pdf (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου 2022)

Insete Intelligence (2019). *Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Ετήσια Έκθεση Ανταγωνιστικότητας και Διαρθρωτικής Προσαρμογής στον τομέα του τουρισμού*. *INSETE INTELLIGENCE*. Διαθέσιμο σε: <https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/04/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%86%CE%AD%CF%81%CE%B5%CE%B9%CE%B1-%CE%9D%CE%BF%CF%84%CE%AF%CE%BF%CF%85-%CE%91%CE%B9%CE%B3%CE%B1%CE%AF%CE%BF%CF%85.pdf> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου 2022)

Insete Intelligence (2020). *Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου. Ετήσια Έκθεση Ανταγωνιστικότητας και Διαρθρωτικής προσαρμογής στον τομέα του Τουρισμού για το έτος 2019*. *INSETE INTELLIGENCE*. Διαθέσιμο σε: https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/05/20-12_South_Aegean-1.pdf (Ανακτήθηκε 28 Αυγούστου 2022)

Ιωσηφίδης, Τ. (21 Δεκεμβρίου 2020). *Ο αντίκτυπος του COVID-19 στον ελληνικό τουρισμό*. *EY*. Διαθέσιμο σε: https://www.ey.com/el_gr/covid-19/covid-19-s-impact-on-the-greek-tourism-sector (Ανακτήθηκε 9 Αυγούστου 2022)

Μαρος Σπ., Αβραμίδης Γ., Κωνσταντάρας, Γ. (2018). *Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία*. Πτυχιακή εργασία. Μεσολόγγι. Διαθέσιμο σε: <http://repository.library.teimes.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/8947/LOG-%ce%91%ce%92%ce%a1%ce%91%ce%9c%ce%99%ce%94%ce%97%ce%a3-%ce%9a%ce%a9%ce%9d%ce%a3%ce%a4%ce%91%ce%9d%ce%a4%ce%91%ce%a1%ce%91%ce%a3-%ce%9c%ce%91%ce%a1%ce%9f%ce%a3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Ανακτήθηκε στις 6 Αυγούστου, 2022)

mykonos.gr. *Το Νησί Μύκονος*. Διαθέσιμο σε: <https://mykonos.gr/the-island/> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2022).

MykonosTour. *Ιστορία της Μυκόνου*. Διαθέσιμο σε: https://www.mykonostour.gr/mykonos_history/history_of_mykonos.html (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2022).

naftemporiki.gr. *INΣETE: Οι επιπτώσεις στον Τουρισμό των 13 περιφερειών της χώρας την πρώτη χρονιά της πανδημίας*. Διαθέσιμο σε: <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1829793/insete-oi-epiptoseis-ston-tourismo-ton-13-perifereion-tis-xoras-tin-proti-xronia-tis-pandimias> (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου, 2022)

naftemporiki.gr. *Μύκονος: Σε επίπεδα 2019 η ζήτηση μέσω διαδικτύου για τους πρώτους μήνες του 2022*. Διαθέσιμο σε: <https://www.naftemporiki.gr/finance/story/1845404/mukonos-se-epipeda-2019-i-zitisi-meso-diadiktuou-gia-tous-protous-mines-tou-2022> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου 2022).

Παρασιώκας Ν., Svetoslav D.. (2012). *Η Επίδραση του Τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία*. Μελέτη. Αθήνα: Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών. Διαθέσιμο σε: http://iobe.gr/docs/research/res_05_e_01092012rep_gr.pdf (Ανακτήθηκε 5 Αυγούστου, 2022)

Ρουντένκο, Λ. (2021). *Το Revenue Management και ο ρόλος του στα ξενοδοχειακά καταλύματα στην εποχή του Covid – 19*. Διπλωματική Εργασία. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας. Διαθέσιμο σε: <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/25343/1/RountenkoLarisaMsc2021.pdf> (Ανακτήθηκε στις 9 Αυγούστου, 2022)

Τοκμάζοβ, Γ. (2021). *Η επίδραση της πανδημίας του COVID-19 στον ελληνικό τουρισμό*. Διπλωματική εργασία. Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Διαθέσιμο σε: https://apothesis.eap.gr/bitstream/repo/52081/1/125756_%CE%A4%CE%9F%CE%9A%CE%9C%CE%91%CE%96%CE%9F%CE%92%20%CE%93%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%93%CE%99%CE%9F%CE%A3.pdf (Ανακτήθηκε στις 8 Αυγούστου, 2022)

TornosNews.gr (Φεβρουάριος 2022). *INΣETE | Οι τουριστικές απώλειες ανά Περιφέρεια το 2020*. TornosNews.gr. Διαθέσιμο σε: <https://www.tornosnews.gr/foreis/sete/55134-insete-%7C-oi-toyristikes-apoleies-ana-perifereia-to-2020.html> (Ανακτήθηκε 22 Αυγούστου, 2022)

Wikipedia. *Πανδημία Covid – 19*. Διαθέσιμο σε: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B1%CE%BD%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%AF%CE%B1_COVID-19 (Ανακτήθηκε 8 Αυγούστου, 2022)